

• V. ÉVFOLYAM •
1915
DECEMBER
MEGJELENIK
MINDEN HÓ-
ELSEJÉN •

ULT ÉS JÖVŐ

• ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁR-
SADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT •
AZ OMKE KULTURBIZOTTSÁGA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL TERKESTI

• DR. PATAI JÓZSEF



E. M. LILIEN (BERLIN): A TÖRÖK HARCTÉRRŐL

A Neue Photographische-Gesellschaft (Berlin-Steglitz) jószágátványa

JÉMENI TÓRAIRÓ

A Mult és Jövő 1915 decemberi műmelléklete

gondolkoztak nagyapáink a világháború csodálatos nagy esztendejében.

De ne tagadjuk meg tőlük cselekedeteink emléket se, hiszen abban is van buzdító és példaadó, ami Demosthenesnél szebben beszél. De ebben ne hasonlítsunk az almafához, mely előtérbe tolja színpompás gyümölcseit, hanem inkább a nemes barackfához, mely betakarja sűrű zöld lombjaival édes termését, mert nem akar büszkélkedni a gyümölcsteherral, melyet meghajolva hord. Gondolataink és érzelmeink lombjai között helyezzük el a cselekedetek érett gyümölcseit. Tegyük ezt abban a nemes és szerény értelemben, a melyet *tízasülyi Polnay Jenő* elvtársunk, ez a kiváló szellemű, öntudatos és áldozatkész férfiú, a *világháború magyar zsidó dokumentumainak gyűjtését* kezdeményező cikkében, a *Múlt és Jövő* 1914 decemberi számában, oly találóan és szerencsésen juttat kifejezésre, midőn azt mondja: „Láthassák és olvashassák *unokáink és későbbi leszármazóink is*, hogy ebben a világrendítő nagy időben a magyar zsidó kötelességteljesítése hogyan állotta meg helyét és szolgáljon a manak zsidó ifja minden időközön által a *hazaszeretet példaképeül*.”

Tehát a célzat ebben is: tanítani, a mieinkhez szólani — és ebben egyetértünk.

Beléfoglaljuk azért, mert oda tartozik, gondolatainkat és érzelmeinket megörökítő háborús emlékkönyvünkbe a már teljes működésben levő *Magyar Zsidó Hadí Archivum* folyó év végéig lezárt eredményeit, az *inter folia fructus* elv alapján, hogy az érzelmek, eszmények és meggyőződések lombjai között, a sűrű levelek árnyában megtalálhassa a késő olvasó, hogy az élőfa milyen gyümölcsöket hozott.

Köszönet és elismerés *Polnay Jenő* szerkesztőtársunknak, aki a Magyar Zsidó Hadí Archivumnak nemcsak eszméjét vetette fel, hanem az eszme megvalósítását is kitartó, tetterős közreműködéssel mozdítja elő és aki kezdeményezésével és vállalt munkásságával, az együttes alkotás eredményeivel halára kötelezi a magyar zsidóságot. Köszönet és elismerés *Patai Józsefnek*, aki a szerkesztés, anyaggyűjtés és utánjárás sok bogos munkáját szeretettel és önzetlen áldozatkészséggel vállalta el és kinél jobban, több hivatottsággal és hűséges szeretettel ezt a munkát senki sem végezheti; köszönet és meleg üdvözlés mindazon hű munkatársainknak és elvbarátainknak, akik az eszme első felvetése óta meleg lelkesedéssel

köszöntötték és karolták fel azt. Most itt az idő, amikor a gondolat testet ölt és az eszme valósággá lesz. Mai érzelmeinket és gondolatainkat írják meg és kötelességteljesítésünk adatait segítsenek gyűjteni azok, akiknek megadatott, hogy írjanak és tanítsanak! Erről írjunk!

SZÁSZ MENYHÉRT: IRGALOM

Nyugaton, keleten, északon, délen,
férfitusákon, izomfeszülő nagy akaráson, véren
Készül az ember,
Sors keze gyúrja s a halál-henger...
Irgalom nékik, irgalom nékik.

Amerre járunk
millió könnycsepp, millió fejfán...
Súlyos öklével Latin és Germán
még vágja az erdőt — jaj, meddig győzi? —
Félhold vitéze, Hunn és a Gall
egyet akar:
— csak győzni!
Mindegy: — harci titokkal
hímnusszal, dallal, szitokkal,
csak győzni...
— jöjjön az Indus görbe gyílokkal
puszta kezével,
— csak győzni!

Nézd Uram, micsoda színes gomolygás
a vérük nekiforr, belefagy
Kibírják végig,
mindegyik azt hiszi, Uram, hogy vele vagy
irgalom nékik... irgalom nékik...

Két karom feléd kitéárom én
Uram...
...itt megállt utam.
Torkom véresre marva száz dalomtól,
megfagytam én a fájdalomtól
asszony-, gyereksikoly... elég volt már, elég!
Két karom kitérva óh, feléd
Uram!
Mig mindent továbbragadt
egy nagy Ítélet sodra,
megfagytam én: —
— az Irgalomnak szobra.

És vélem szembe száz csatákon át
ott északon
egy másik évszakon,
hol napsugár már nem olvaszt jeget
egy fókabőrös, grönlandi nevet.
Mily örület... iszony,
a balkezében óriás szigony,
a jobbkezevel tölcser szája mellett,
s kacag felém:
— neked megfagynod kellett
Irgalom...!

HAJDU MIKLÓS: CHANUKKA

— Elmeséli egy rekvirált pörgettyű —

*(Akinek teremtgondolata, szíve és keze kín-
ces forrása a zsidó művészet frissen virágzó
szépségeinek: Lajta Bélának, a Mester iránt
való hódolással ajánlom e kis chanukkai mesét)*



Ilyen karrierről sohse álmodtam. Ámbátor már születésem pillanatában különb voltam, mint bármelyik testvérem, mégse hittem volna, hogy valaha is bekerülök hivatalos lajstromba, hagyatéki leltárba. Nem remélhettem, hogy szakértő szemmel néz meg becsűs, közjegyző, végrehajtó, aztán mikor pályám e nem várt magaslatára érek, ismét lezuhanok a szürkességbe, egymásra irigykedő örökösök dob-
nak fitymálva, lenézve a szoba sarkába...

Egy pörgettyű számol be imígyen bús lemondással, bús életsoráról. Azt mondom pörgettyű, mert ezen a néven szerepel megbecsültetésének utolsó állomásán, a hagyatéki leltárban. Pedig ha tudnák a hivatalos urak, becsűs, végrehajtó és közjegyző úr, hogy a hagyatéki leltár szobanforgó tárgyát már e rideg elnevezéssel is megbántják. Hogyisne! Mikor itt pörgettyűről talán nem is volna szabad beszélni. Mit, pörgettyű? Trendedli az istenadta, trendedli a javából. Még hozzá ritka-fajta. Rézből való, testesebb és mégis kecsesebb a többinél; négy szárnyán rajta a négy héber betű, a nün, a gimel, a hé, meg a sijen. És a betűk körül finom karcolás: csupa szép, meleg, szeretettől áthatott dísz, egy kilencágú menora, aztán egy olajos korsó, egy kalapács, meg az egyik szárnyán dió és mogyoró. Ritka példány. Meg se ütődhetnénk rajta, ha lenézné szomszédait, a bronzból, níkelből meg rézből való sok limlomot, ami között helyet kapott. De mintha érezné, hogy itt már nem illő büszkélkedni, nagyon szerényen és nagyon búsán beszélget sors-társaival. A zöldes patinájú rézgyertya-
tartók, meg a régi módi bronztányérok, az összevissza kalapált ónkupakok, igaz, nem is sejthetik, hogy a kis pörgettyű méltán képviselhetné közöttük a hadifémek arisztokráciáját. Ott hevernek nagy gar-
madában, zűrzava-
ros összevisszaság-
ban az ágyúgyár egyik sötét raktá-
rban.

A dér és zuz-

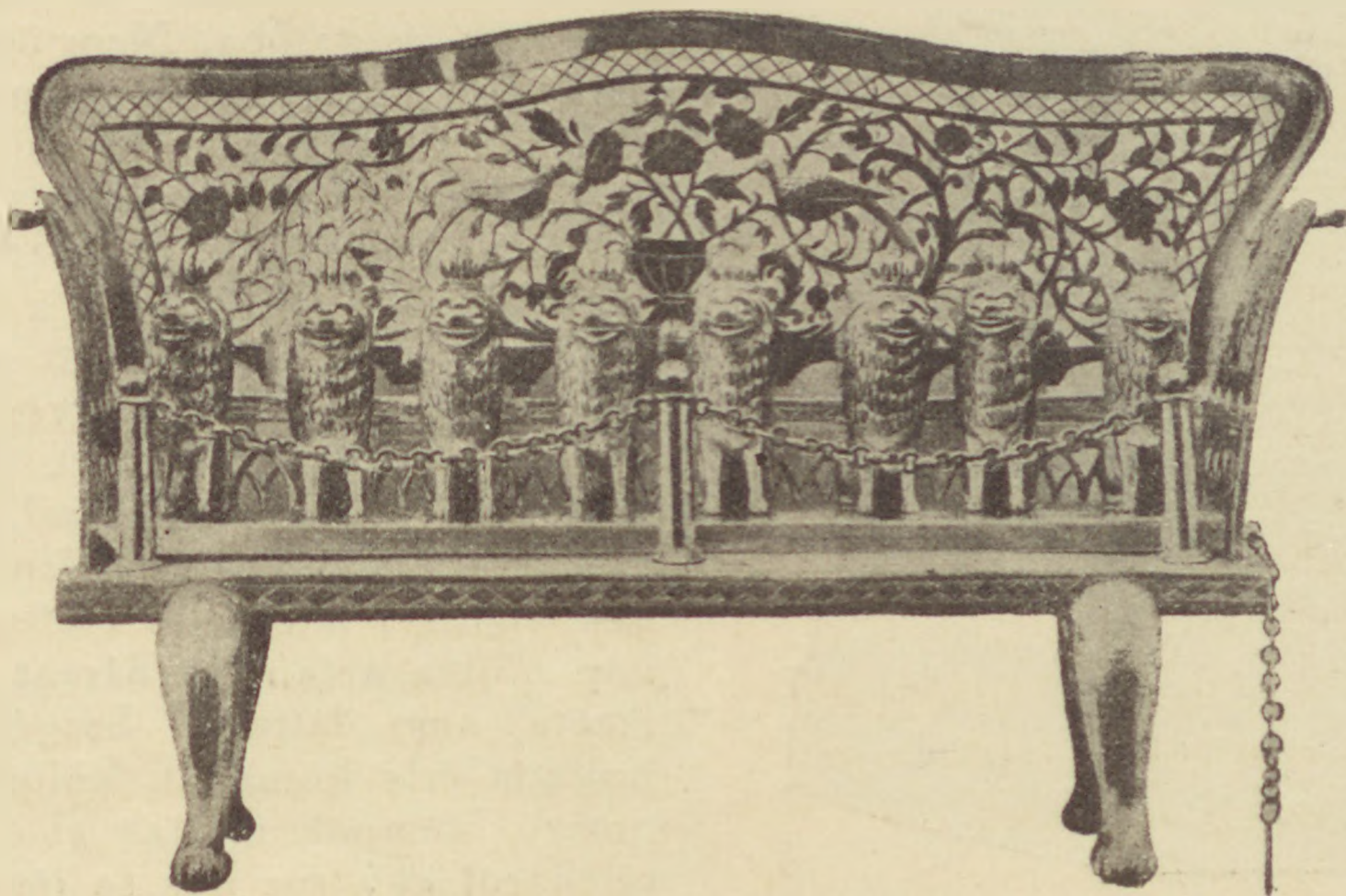
mara már beküldte hideg lehelletével téli üze-
netét a kis trendedlinek. Aztán leesett az első hó és az északi szél besöpört néhány fehér pelyhet a raktár rácsos ablakán. Mint tün-
dérországban az elvarázsolt tündérek a nyári harmat hajnali permetezésére, a lágyan omló hópihéek érintésére édes öröm futja át a pör-
gettyű rézidegzetét. A szárnyai, ezek a finom-
művű, nemesveretű szárnyak, mintha új erőre kapnának. És a sokat látott, sokat tapasztalt öreg nyugodt hangján megszólal a pörgettyű.

— Hó, első hó. Drága, szépséges hírnököm, köszöntelek. Ha te jössz, ez az én időm eljövete-
lét jelenti. Hó! Ez Kiszlevnek téli időszaka. Ilyenkor vesznek elő engem a régi sublótból. Ilyenkor kerülök vidám kis gazdáim kezébe. Este meggyújtják az első chanukkagyertyácskát, el-
éneklék a moauz curt, aztán átveszem én az ün-
nep főszerepét. Kézről kézre járok a gyerekek kezében és az én négy betűm dönti el, ki gazda-
godják dióban, mogyoróban.

Az ütött-kopott ócska holmík hallgatják ámulva a kis pörgettyű szavát. Nem sokra becsülték eddig sem, de most meg éppen nem veszik ko-
molyszamba, hogy ilyen áradozó örömmel kö-
szönti a hópelyheket, amit éles sívalkodással hajt be hozzájuk a szél. A rézgyertyatartók, meg a ragyogáshoz szokott üstök, akik a hópohely hideg lehelletét még sose érezték, nem tudják megérteni, mi van azon örvendeznivaló, hogy megjött a tél, hogy itt a Kiszlev ideje. Furcsa, szinte nevetséges előttük, amit a pörgettyű mond.

Sötét estének sötét leple takarja be a raktár zezugos összevisszaságát, alig-alig csillan meg a friss hó. Újhold felé jár, az éjszaka sápadt ven-
dége nagyon gyér világosságot küld a földre. Ebben a komor feketeségben igazán csak a re-
ményesség és csak a tiszta lelkiismeret tud örvendező szóval megszólalni. Ilyen a kis trendedli, rajta a négy betűvel, ami hirdeti, hogy valaha régen nagy csoda történt akkor...

Hősök csatáztak, küzdöttek, mint az oroszánok, és a zsidóknak kis csapata, a dicső Makkabeusok legyőzték a szörnyű túlerőt, csodás dia-
dalt arattak a zsar-
nok Antiochus vad hordáin. És kígyu-
ladt a szentélyben az örökmécses, a szentelt olaj több lett napról napra, a kis korsó néhány csöppje elég volt tel-
jes nyolc napon át. Amig aztán elkészít-
tették a papok a szent olajat...



Régi elszász chanukkai menóra

— Az én négy betűm, a nész—godaül—hojó—som, bizony erről a hősi csatáról beszél és erről mondja, hogy nagy csoda történt ott!

Álmélkodó szomszédainak ezt mondja a kis pörgettyű. Bizakodó kedvével, örök reménységével, nagy hitével azonban egyedül áll összevisszaságos társaságában. Mit nekik hó, tél, Kiszlev, chanuka, minderről ők nem tudnak. Csak annyit tudnak, hogy összeszedték őket, hogy rekvirálás alá jutottak és maholnap fölfalja őket az olvasztó-



A. Zadikow (München): Judith

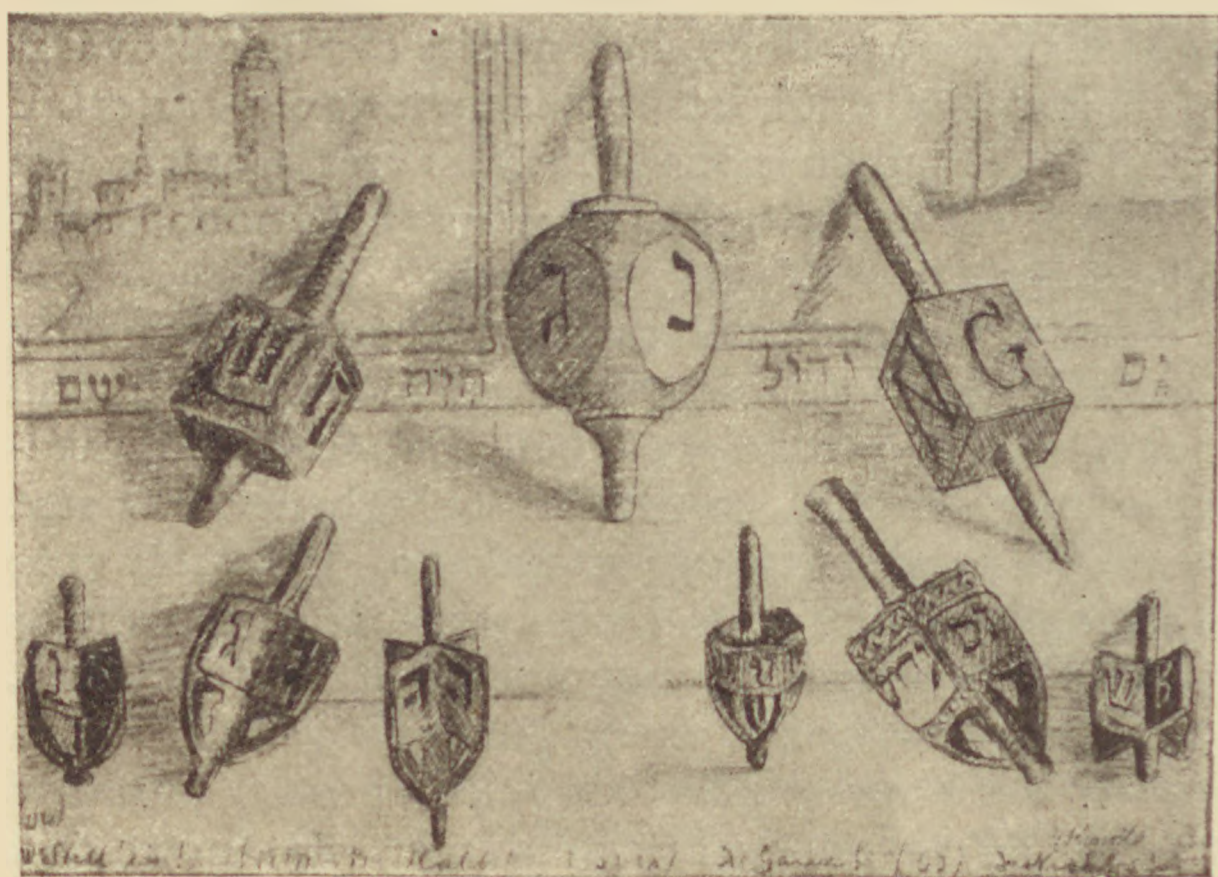
kemence könyörtelen tüze. Most már azonban érdekli őket a kis pörgettyű. Aki csodáról tud, azt szívesen hallgatják. Kikérdezik hát, hogy miképpen jutott ide, az ágyúgyár raktárába. A kis trendedli tovább mondja élete történetét.

— Tudnotok kell, hogy én király is lehetnék testvéreim közt, ha valaha is hatalmába kerített volna a nagyravágyásnak csunya igézete. Mivel-hogy a többi trendedlit ólomból öntik, vagy fából faragják. Az én öreg, jóságos gazdám, az én édesapám nem hiába volt hetedhét vármegyében híres rézöntő, egy szépséges chanukka-ünnepre rézből fúrt faragott és esztergált engem a legkisebb fiának. Lehet ennek vagy száz esztendeje. Nagy csaták voltak akkoriban, világot hódító hatalmaság akarta a maga kedve szerint átgyúrni ezt a földtekét. Az édesapám ágyúcsöveket is készített, meg mindenféle csavarokat, zárat és úgy gondolom, születés szerint is rokonságban vagyok ezekkel a háborús micsodákkal. A rézöntő kis fia nagyon szeretett engem. Dédelgetett, megbecsült és büszkélkedett is velem. Egyik gyereknek se volt ilyen díszes, ilyen kicifrázott trendedlije, még hozzá rézből való. Emlékszem, amikor elmúlt a chanukka, akkor se dobtak el, mint a többi társaimat, hanem odatettek díszes, finom helyre, az alabástrom-oszlopos óra mellé, a sublótra. És pénteken, amikor a rézgyertyatartókat kifényesítették, rólam se feledkeztek meg. Ragyogtam én is, akárcsak a pirosvirágú, öblös poharak mellett. Később aztán, hogy az öreg rézöntő tisztos öregkorban meghalt, emlék, féltve őrzött, drága és kegyeletos emlék lett belőlem. Most már üvegszekrénybe tettek, még jobban vigyáztak rám és ilyképen becézve, dédelgetve értem meg, hogy az egykori gazdám, az öreg rézöntő fia, embernyi ember lett és odaadott az ő egyetlen kisfiának. „A nagypapa trendedlije!” — így hívtak most már. A nagypapa remekmunkája: mondták a vendégek, amikor a vitrinában szemügyre vettek. Amíg a kispapám otthon járt iskolába, chanukkatájt mindig elővettek, de már csak úgy mutatóba. Nem úgy mint régen. A fiúk már nem mentek el chanukaestén egymáshoz diózni és mintha a moauz curt se énekelték volna már olyan vidáman. Jött aztán egy szomorú tél, meghalt a kispapám édesapja. Ezen a télen már elő sem vettek a vitrinából. Jó néhány esztendeje ennek, azóta ott pihentem régi poharak, cifra cserepek, tányérok, érmek hűvösen csillogó társaságában. A kispapám megnőtt, tavaly nyáron nagy sírással, zokogással ölelgette az édesanyja, hogy egyetlen fia, bús özvegységének vigasza, letette az érettségi vizsgát. Pár hónap múlva aztán gazdám elvitték katonának. Azóta nem láttam. Szegény édesanyja egyre hullatta érte könnyeit, különösen, amikor hosszú-hosszú hónapok multak el és messze Oroszország tájékáról egy sor írás se jött tőle. Az ősszel aztán a kispapám édesanyja nagy-nagy bánatában

meghalt. Jöttek a hivatalos emberek a lakásba, mindent fölírtak és én is bekerültem egy hosszú lajstromba. Pár hét múlva a rokonok közt osztották szét mind a sok csebecsecsét, akikkel együtt laktam az üveges szekrényben. Az alabástromóra még arégialmáriomról való pajtásom volt. Ezen kissé össze is veszték az örökösök. Amikor rám került a sor a leltárban, odarikácsolta a kikiáltó: egy pörgettyű! És az örökösök, még mindig az oszlopos órán járt az eszük, rám se hederítettek. Egy nyurga néni — talán valami vidéki rokon, mert aligha láttam eddig még nálunk — végre is odadobott a sarokba. Éppen jó helyre kerültem. Két jólelkű öreg beszélgetett egymással. Azt mondták: jobb, hogy meghalt szegény asszony! Nem élte volna túl, ha megtudja, hogy az egyetlen fia, az üdvössége, az élete kincse elesett...

— És most itt vagyok veletek! Az én kis hősöm nem veszi már többé soha kezébe nagyapja remekét, a réztrendedlit. Hadd öntsének hát be, hadd menjek csaták tüzébe, szent viadalba! Csodát hirdettek szárnyaím: hősök diadalmas csatáját. Csodát akarok látni, az én tüzem megemészti azokat, akik életét vették az én kis hősömnél...

Derék, szép fogadalom. Lám, mennyi hűség lakozik a kis trendedliben. És bár elmúlt már százéves, egyszerre milyen tüzes, milyen fiatal lett. Harcolni akar. Harcos fogadalommal készül nagy útjára a kis réztrendedli, vérözönös világháború esztendejének chanukkáján. Egy tizen-nyolcéves kis zászlós dédelgetett, megcsodált, aztán — ah, ez a világ folyása — sarokba dobott, hadifémül elrekvirált chanukkai játékszere...



Különböző típusú chanukkai pörgettyűk a Magyar Zsidó Múzeumból



Aldi: Judith mutatja a népnek Holofernes fejét

PATAI JÓZSEF: CHANUKKA-DAL

— TEMPLOMI ÉNEK —



Ősatyáink szent Nevedet
Irták zászláikra,
Érte mentek száz halálba,
Érte szálltak sikra
És Te büszke győzelemre
Segítetted őket —
Megmented Te mindenkor a
Hozzád esdeklőket,

A Te örök Igazságod,
A Te Neved győzött!
Aki Hozzád fordul, Isten,
Oltalmazod, őrzöd!
Ó, ne hagyj el minket soha,
Ha oltalmat kérünk;
Légy örökké védő Urunk,
Légy örökké vélünk!

DR. HOFFER ÁRMİN: CHANUKKA ÉS KARÁCSONY



arándokünnepeink közül kettőről, a Pészach és Sevuosz ünnepeiről világos és közismeretű, hogy a kereszténységbe átmentek. Azaz, ha pontosan akarjuk meghatározni, nem mentek át, hanem egyszerűen ott maradtak.

Az első századokban a kereszténység egyáltalán még csak oly csekély változtatásokat eszközölt az anyavalláson, hogy élesebben megfigyelő szemnek kellett lennie, mely észrevegye, hogy az egyik-másik rítus zsidó-e vagy keresztény.

Nero császár, amikor az első században a keresztényeket üldözte, úgy győződött meg keresztény voltukról, hogy eléjük tett dísznóhúst és ha nem ették meg, akkor tudta, hogy ezek keresztények. Tehát ezen egyetlen nagyobb üldözés, melyet a keresztények elszenvedtek és amelyre mint súlyos martiriumra hivatkoznak, hogy Nero a kereszt híveit szurokba mártotta, azokból fáklját csinált és velük örült kegyetlenséggel világított, tulajdonképpen szintén nekünk szólt, zsidóknak. Amínthogy a vadállatias Nero császár csak a zsidóság egy szektáját látta az új vallás híveiben.

Igy maradt reánk szomorú örökségképpen a vérvád, vagy ahogy most pontosan elnevezték, a vérbabona az első keresztényekről. A pogány rómaiak galád módon orájuk fogták, hogy a rómaiak vérét használják rituális célra, azt isszák husvéti ünnepükön. Ugyanis az első században pincékben, katakombákban tartották a keresztények miséiket, mert üldözték őket. Pészach-ünnepükön, mely 325-ig a mi Pészach-ünnepünkkel teljesen összeesett, rejtett helyeken konzekrálták a bort, ami abból állott, amit ma naponta tesz a kath. egyház, hogy a pap a borra mondta: Ez az én vérem. És a kath. vallás tanítása szerint ez a bor a pap megszentelése által valósággal Jézus vérévé válik. Ezt most naponta megcselekszi a kath. pap, de kezdetben, az első században, csak egyszer egy évben, husvét ünnepén tették. Annak emlékére, hogy Jézus széder este, tehát Pészachkor mondta az evangélium szerint a kovásztalan kenyérre: Ez az én testem, a borra pedig: Ez az én vérem.

Ez tudomására jutott egy pogány római írónak és ez galád módon megrágalmazta az első keresztényeket, kiket zsidóknak nézett, hogy Pészachkor használják a vért, azaz áldozatképpen isszák. És természetesen tovább ment gázságában és megörökitette, hogy a zsidók Pészach ünnepükön isszák a rómaiak vérét. Amiből annyi volt igaz, hogy a keresztények húsvétkor megszentelik a bort és Jézus véreképpen isszák.

A XII. században Franciaország egyik városában, Bloisban, egy szerzetes barát kibetűzte elsár-

gult levelekből, hogy a zsidók Pészach ünnepükön isszák a rómaiak vérét. Nem akarta az a barát tudni, hogy a zsidók, akikről szól a feljegyzés, azok az első keresztények és a vér az a bor, amelyet megszentelnek és a ker. hit szerint Jézus vérévé válik, a rómaiak pedig a pogányok, akik rágalmaztak. Hanem a rómaiak, azok a szerzetes szerint keresztények, hisz Róma csak keresztény lehet, a „Judaei“ természetesen zsidók és nem az így nevezett új keresztények és a vér mi más, mint vér és pedig a rómaiak, tehát a keresztények vére és a Paszcha, az a zsidók Pészachja és nem a húsvét. És a rágalom az igaz. Tehát kész a vád. Meg van írva, hogy a zsidók Pészach ünnepükön isszák a keresztények vérét. Teszik — szölt a szerzetes — most is és Bloisban 1171-ben ezen vádra az összes zsidókat legyilkolták, tíz évvel később pedig Bécsben 300 zsidót elevenen égettek el ezen rágalomra, később pedig ezrével estek őseink e rágalom áldozatául.

Pedig eleinte e gaz rágalmat a keresztényekre fogták és később ők hitték el és terjesztették rólunk, ők, akik 325-ig velünk együtt ülték meg a Pészach-ünnepet és csak az ezen évben tartott níkaei zsinaton tette át N. Constantinus, Bizánc császára, a tavaszi (március 21. utáni) első holdtöltét követő első vasárnapra, amely a legtöbb esztendőben a széder utáni első vasárnap és csak némely esztendőben van négy héttel előbb. Ugyanakkor a szombatot is áttették vasárnapra. De a kath. egyház a húsvétot liturgiai nyelven még ma is Paszchá-nak nevezi, ami aram fordítása Pészachnak. Sőt a kath. imakönyvekben benne van mai napig az imádság, melyet húsvét első napján imádkoznak: Ez a nap, melyen kivezetted Izrael fiait Egyiptomból, a rabszolgaság házából. Ez persze azon időből maradt ott, amikor még együtt volt a húsvét a mi ünnepünkkel. És hogy mily szigorúan tartották a szerzetesek a húsvét ünnepét Pészachnak, bizonyítja az, hogy a IV. században úgy kellett nekik megtiltani a macosz evését. Hét napig tartották a húsvétot, minthogy Pészach ünnepének eredeti törvénye tudvalevőleg az, hogy hét napig együnk kovásztalan kenyeret, sőt később is hét napig tartották és XIV. Kelemen pápa Mária Terézia országaira 1771-ben intézkedett, hogy a húsvét ünnepe csak két napig tartson.

Természetesen a Pészach ünnepének keresztény jelleget adtak. A megváltás nem az egyiptomi megváltás a rabszolgaságból, hanem Jézus váltotta meg azokat, akik hisznek benne, a régi pészacháldozat az ugyancsak a kereszténység megalapítója, ő agnus Dei, Isten báránya, és még más vonatkozások is megmaradtak a liturgiában.

A Sevuosz ünnepe is megmaradt a kereszténységben nevében és némiképp jellegében. A pünköszt ötvenet jelent görög nyelven, mert hét hétre esik húsvét után, ez az ómer 49 napjának olvasása

nálunk. Mi pészach második napján kezdjük az olvasást, a keresztények husvét első napjától számítják, hogy pünkösöd is mindig vasárnapra essék. Sevuosz ünnepén Isten jelent meg tűzben és kinyilatkoztatta az igéket, pünkösödöt azért ülik a keresztények, mert hitük az, hogy akkor jelent meg a szentlélek és mutatkoztak a tüzes nyelvek.

Tehát megtaláljuk Pészach és Sevuosz ünnepeit, de hiányzik Szukkosz ünnepe a keresztény vallásban.¹ De ezt keressük és éppen ezért kitérünk Chanukka ünnepére, hogy megtaláljuk a sátoros ünnepet.

A Makkabéusok ragyogó győzelmét, ami által a zsidó vallás eszméje fényes, a történetben páratlan diadalt aratott a szírus pogányság fölött, Kiszlév hó 25-étől kezdődőleg nyolc napon át üljük meg.

Miért tart ezen ünnep nyolc napig? Szól a talmud (Sabbosz 21b), hogy amikor a szírusok bementek a szentélybe, megfertőzték a szent olajokat és amikor a Chasnoneusok háza győzedelmeskedett, nem találtak csak egy korsó tiszta olajat, ellátva a főpap sértetlen pecsétjével, de nem volt benne olaj, csak egy napra való, ámde csoda történt és elegendő volt az olaj nyolc napra. A következő esztendőben nyolc napos ünnepé tették, amelyen a hallél énekét és az al hanniszim imát mondják el.

Ezen kedves néphagyomány teljes tiszteletben tartása és érintetlensége mellett meg kell állapítanunk, hogy a gyönyörű al hanniszim ősrégi ima ezen csodát egy árva szóval sem említi, hanem elmondja, hogy . . . kitakarították szentélyedet, megtisztították templomod, meggyújtották a lángokat szent pitvaraidban és elrendelték Chanukka ezen nyolc napját, hogy hálát adjunk Neked és dicsőítsük szent Nevedet.

Graetz nagy történeti művében (2. II. 351. kv.) megjegyzi, hogy a palesztinai források az olajkorsó hagyományát nem említik, hanem ez csak a babiloniai körökben élt. Ugyancsak Graetz felhívja a figyelmet a Makkabeusok könyvére, ahol világosan olvasható, hogy a Szukkosz ünnepét nem ülhették meg és annak pótlásául ülték nyolc napig Chanukka ünnepét. Szukkosz eredeti ünnepe — mint ismeretes — nyolc napig tartott, amelyből főünnep az első és nyolcadik nap.

Makk. II. k. 10., 5. kv. olvassuk: És örömmel teli nyolc napos ünnepet ülték, mint sátoros ünnepet, megemlékezvén arról, hogy még kevéssel azelőtt sátoros ünnepen hogyan tengették életüket hegyeken és barlangokban vadállatok mód-

jára. Ezért hoztak galyakkal övezett pálcákat, pálmaágakat és háladalokat énekeltek.

Ugyancsak Sammai iskolája rokonságot talál Chanukka és a sátoros ünnep közt, mert mondja, hogy az első napon gyujtsunk nyolc lángot és a következő napokon mindig egy lánggal kevesebbet, mint a sátoros ünnepen az első napon mutatták be a legtöbb áldozatot és azontúl naponta eggyel kevesebbet (Sab. ib.).

Tehát a Mak. könyve szerint a sátoros ünnepet pótolta Chanukka nyolc napja, amelyet természetesen úgy ünnepeltek, hogy főünnep volt munkaszünettel az első nap (Kiszlév hó 25-ike) és ugyancsak a nyolcadik, az utolsó nap is, ahogy eredetileg a sátoros ünnepet ülték. Tényleg, hosszabb tóralekció van e két napra, hogy ünnepi szent tóraolvasmány lehetett.

Minden esetre érdekes egy nagyon késői hagyomány is, melyet a Mharil őrzött meg (Orach-Chajim 670. fej. Turé Zóhov 2.), hogy a régi rabbik tiltják a munkát Chanukka első és utolsó napján, tehát világos, hogy a sátoros ünnep maradványa.

Ezen sátoros ünnepre emlékeztető Chanukka ünnepe pálmaágaival, gyertyáival, amelynek főünnep az első és a nyolcadik nap, megmaradt a kereszténységben, de saját jellegüket kölcsönözték neki.

Minthogy sehol megírva nincs, mikor született Jézus és mikor avatták Ábrahám szövetségébe, megtették a születés napjául Chanukka első napját, amely főünnep volt és a nyolcadik főünnepi napot a brisz miloh napjává. Tényleg hivatalos neve a nyolcadik napnak, január elsejének, Circumcisio. De természetesen Kiszlév hó 25-ére lépett december 25-ike, amely vele sokszor majdnem összeesik, mint most két éve, de mindig közel van hozzá. A pálmaágak, amelyekről szól a Mak. könyve, megmaradtak karácsonyfa alakjában és a Chanukka-lángok a gyertyák, amelyek vallásosabb keresztény házakban nyolc estén égnek és megmaradt a zsidóságból az is, hogy az ünnep előestéjén gyújtják ki azokat.

Igy jutott el a sátoros ünnep is a kereszténységbe, melyet felruháztak saját jellegükkel és alkalmasabbnak mutatkozott erre a sátoros ünnep mintájára alakult Chanukka ünnepe fényével és eredeti lombjával, mint a Szukkosz ünnepek. Talán ezzel összefügg a Weihnacht kifejezés, mert Chanukka egyenes fordítása „avatás“.

De mindez csak kis történeti szemlélődés. Tényleg ma a karácsony, akárhonnán származott, tisztán keresztény, amelyet fáival és gyertyáival a keresztények áhitatosan és hangulatosan ünnepelnek meg, de mi maradjunk szerényen a mi Chanukka-lángjainknál, amelyek csodákat mesélnek a Makkabeusok páratlan hősiességéről és a zsidó vallás diadaláról, a tóra, az eszme örökkévalóságáról.

¹ Jom Kippurra kimutatta dr. Venetianer érdekes és tudományos cikkében: Zsidó nyomok a róm. kath. szertartásban (Évkönyv 1910), hogy miért maradt el a kereszténységben. És vele együtt a mi Roshasonónknak nincs ott nyoma.

AVIGDOR FEUERSTEIN: LEVÉL A KAPITÁNY ÚRHOZ

(Északi harctér, 1915 november)

Lassú szívárgással folyik piros vérem,
S ziháló szívemben lassan béke lesz,
Itt fekszem békülten a keskeny hordágyon
És homályos szemem messze révedez.
Lassú szívárgással folyik piros vérem
S lelkem ott a völgyön bolyong szerteszét:
Kapitány urat alázattal kérem:
Fogadja jó szívvel fia levelét.

Sok-sok néma percet éltem árnyékában
Ott a nagy zsivajban, ágyútűz alatt,
S míg a parancsszavát feszülten hallgattam,
Ezer vallomásom nyomta ajkamat.
Oh, de most, hogy szavát nem hallhatom többé,
Most, hogy fehér árnyék leng az ágyamon:
Kapitány urat alázattal kérem,
Ne vegye rossz néven, hogy Öntől búcsuzom.

Sovány kis bakája: frajter Lengyel Móric,
Írja ezt az írást remegéssel itt,
Sovány kis bakája, kit Ön alig ismert,
'sz hogy is ismerheti a nagy Infanteriet?!
Sovány kis bakája, az Ön halás fia,
Aki száz halálát élné Önnel át —
S ki a túlvilágba mást nem visz magával,
Csak a kapitány úr szent parancsszavát.

Huszonkilenc évet éltem át civilben.
A nagy, füstös város bús fia vagyok,
Huszonkilenc évet, betegen és némán,
Kinek roncs a teste s álmai nagyok.
Huszonkilenc évig bolyongtam köhögve,
Mint kísérteties alvajáró holt,
Kapitány úrnak alássan jelentem:
Minden kóbor kutya nálam szentebb volt.

Valahol a város gyomrában születtem,
Édesanyám vak volt, atyám rongyszedő,
S én a nyomor dísze úgy jöttem világra,
Mint a száraz bogáncs, ki a romon nő.
Sápadt, vézna féreg, ki a földre bámul,
Kinek neve: Móric, a kis nyomorék —
Snem volt másreményem, csak hogy egyszer majdan
Legalább egy napra erős legyek még.

Csak, hogy egyszer majdan ne köhögjek folyton,
S egész ruhát lássak rongyos testemen,
Csak hogy egyszer szemem szembe tudjon nézni,
S törött hátgerincem egyenes legyen.
Oh, hogy sírt a lelkem, hogyha néha láttam
Ott a football-téren sudár testeket
És ha katonával álltam néha szemben,
Azt hittem, a szívem ezerre reped.

Ilyenkor, ha kínos álmom szertefoszlott,
Vértelen ajkam átokra fakadt,
Átkoztam apámat, kinek fájt az élet,
S én roskadozom az ő átka alatt,

Átkoztam anyámat, ki világra hozott,
S átkoztam fajtámat, nem is tudom mért —
És ha könnyítettem szívem ezer átkán,
Összeestem holtan s vért köhögtem, vért.

Aztán felocsudtam és kívánszorogtam...
Magába temetett a nagy áradat,
Oh, de mindenkinek én voltam a célja:
„Hova viszed Móric görbe hátadat?
Nem állsz be Mórickam vitéz katonának?
Azt üzente a király, szüksége van rád“...
Ilyenkor bementem a kapu aljába
És ott szédelegtem, hol senki sem lát.

Így jártam magamban, rohadván és némán
Egy bús, elátkozott ifjúságon át,
S lázálmaimban szemem mást nem látott,
Csak egy délcegtestű, erős katonát...
S egy ködös reggel — oh van Isten az égben,
Megjelent egy csillag álmaim egén, —
Kapitány urat alázattal kérem,
Ne nevéssen rajtam, — tauglich lettem én!

Elhangzott a nagy szó... Azt hittem, hogy álom,
Azt hittem, káprázik beteg, bús agyam,
Kisiettem rögtön, vánszorogva, dülve,
És a Klauzál-téren kisírtam magam.
Aztán felemeltem lehorgasztott fejem,
Éreztem, hogy szemem száz színben ragyog,
Odaléptem bátran a közeli rendőrhöz
S szóltam: biztos uram, én katona vagyok!

Év volt minden nap, amíg bevonultam —
Édes volt az élet, mosolygós az ég.
Nem volt a királynak boldogabb vitéze,
Mint a Lengyel Móric, a kis nyomorék.
Sokat szenvedett át törpe, sovány testem,
Oh, de sziklagöggel álltam lábamon,
Két homályos szemem fényes napba nézett —
S mi volt ehhez képest szidás, bántalom?!

S jött a kapitány úr... És én kövé váltam...
Végignézett rajtam s szólt: betyár gyerek!...
S akkor úgy éreztem, a világ forog velem,
S úgy éreztem akkor: újra születek.
Oh, szerettem volna lábához borulni
S forrón megcsókolni azt a sarkantyút...
Kapitány úrnak alássan jelentem,
Az a láz még most is rajtam végigfut.

Az a boldog láz még most is végigjárja
Halálos szívemet, mint a nyári szél...
Végigéltem akkor egész átkos multam
S mindenkit áldottam, mindenkit, ki él.
Egy szent megbocsájtást adtam mindenkinek,
Annak, aki csúfolt s bántott valaha —
Vitéz Lengyel Móric nem csúf bosszúálló,
Vitéz Lengyel Móric lovag, katona!



Lakos Alfréd :

A menekült

S attól kezdve láttam: izmosodik testem,
Napról-napra láttam: vérem pirosabb,
És ha a kapitány úr vállam veregette,
Éreztem: csak rám süt a verőfényes nap.
Szívemben a vérem vörösborként pezsgett,
Agyam a haptákba nem szédült bele,
És nem volt más senkim ezen a világon,
Csak a kapitány úr két áldott szeme.

Az a két szem: élet két szikrázó tükre,
Csupa parancsszó és csupa egészség,
Ebben a két szemben láttam meg az Istent,
Erről álmodoztam én oly réges rég,
Ez a két merész szem áldássá avatta,
Amit rám átkoztak beteg századok. —
És egy boldog éjjel megesküdttem halkan:
A kapitány úrért százszor meghalok!

Hogy harcoltam aztán a nagy csatatéren,
Én, a Lengyel Móríc, a törpe, vén gyerek,
Hogy forrott a vérem, hogy égett a lelkem,
Azt nem látta senki, csak az Istenek.
De egy régi eskü gyötörte a szívem,
Azt a percet lestem, sóvár lélekkel:
A kapitány úrért akartam kiállni,
Testemmel megvédeni s meghalni, ha kell!

S megadatott nekem az a boldog óra —
Ezer gránát repült seregünk fölött,
S kapitány úr ott állt, mint egy ősi Isten
S parancsokat osztott száz halál között.

S én a puskatűzben észrevettem, hogy egy
Muszka célbaveszi — s a vér agyamba szállt...
Kapitány úrnak alássan jelentem:
Én voltam az ottan, ki elébe állt.

Én voltam az ottan, aki egy perc alatt,
Ezer életet élt s százezer halált,
Én voltam az ottan, aki testével
Megvédte a győzelem szent zálogát.
Én voltam az ottan, aki belenézett
A tűzcsovás csöbe s nem szédültem meg:
Én voltam az ottan, a kis Lengyel Móríc,
Én, a penésztestű, nyomorék gyerek!...

És most: itten fekszem a keskeny hordágyon,
Boldog lelkem szállni készül elfelé,
Oh, nem kérek semmit ezen a világon,
Csak, hogy két szemébe nézhessek belé...
Azt mondja az orvos: meggyógyulok szépen,
De én úgy érzem, hogy nincsen segítség —
Kapitány urat alázattal kérem:
Vitéssen magához, csak egy percre még.

Csak egy rövid percre, egyetlenegy percre,
Hadd érjem meg azt, amire vágytam én,
Vézna kis bakája: frajter Lengyel Móríc
Ezer szívvel harcolt a harc mezején.
Vitéssen magához s lás a kis vitézét,
S lássa, hogy a szemem most már hogy ragyog...
Kapitány urat alázattal kérem:
Fogjon vélem kezét s mondja: hős vagyok!



hitatkárpitjait a zárkózott misztériumnak, óh, ha megnyithatnám . . . Itt zihál a lelkem, a megnyílt világ vérző közepében. Élet, ember, örök mindenség a pillanat örvényében látogatva megmutatkozik és a februári napsütés zengő betűket ír a szívem falára.

Február tizenhetedike.

Amikor én születtem.

Öröm, szomorúság, idegen vonaglások most mind én vagyok?

Kitett szívem, a dobogó határ, amerre most zarándokol a leplét ejtő fölismerés, a pillanat kapuján táruló régiesség, a messziről lendült eljövendő?

A két szemem a balzsammal elvarázsolt? és rémült síkoltással, a vágyak kínjaival, már magamat keresgélem?

Ki vagyok én?

Ma éjszaka lesz harminckilenc éve, hogy megszülettem.

És idáig én nem éltem?

És az idő, míglen a sejt idézve engem, az ismeretlenből elindult, hogy megillessen az édes anyám örvendező testét?

És az idő, mikoron az anyámmal együtt voltam, a szíve a szívem volt, a vére a vérem volt?

Ma éjszaka lesz harminckilenc éve, hogy megszülettem.

Én érzem ezt az éjszakát.

*

Amikor már értegettem az anyám szavát, mindjárt megtanultam, hogy egy árvízveszedelmes éjszaka történt a megszületésem. A szigeti határoknaál a gátakat áttörte a nagy víz és kintről népriasztó mozsarak és harangok ijesztgették szenvedő anyámat, akít a terjedő ár elől ezen éjszakán a földszínről fölvittek az emeletre.

Én még élet nélkül pihegtem az anyám őriző testében, de már hosszú betegséget vittem szegényre.

Alig, hogy két nagy gyermekszemem meglátta, amit látott, fejem fölött, a kicsi utcákon, a sárga falakban, mindenfelé találkoztam a márványtáblákkal, rajtuk a merev, hideg ujjakkal, amint mutatnak egy számvonalra és számra: 1876 február 17-én . . .

Ma éjszaka lesz harminckilenc éve, hogy megszülettem.

*) Ez a mélységes művészi színekben izzó gyönyörű írás, amely a zsidó milieut a poézis legnemesebb tónusai-val festi, kétségtelenül a kiváló írónak legszebb alkotásai közé tartozik. A magában önálló tárca egyébként alkat-része lesz egy szélesebb keretű készülő műnek, amely az író életkonfesszióját fogja feltárni. (Szerk.)

Én érzem ezt az éjszakát.

Elszomorodott, árnyékos este van, a petróleumlámpa félvilágossággal bóbiskol, leterített anyám a forró ágyban, az ijedelmek törös szorítójában gyávultan várakozik.

Oh, ismerem a kegyetlen, a gyöngéd, a viharzó és ájtatos képzeletét . . .

Roskad a fájdalmak nyoszolyájában, az ébredő, harcos gondolatot elfojtja a vérhullám, de föl-tántorog az eszmélete és a dobogó szíve kérdezösködik:

— Fiú vagy leány? . . .

a szegénység fekete lobogói kítűzve mindenfelől és a kiszáradt ajkán vonaglik a némult harag

— Megint gyerek . . .

— Megint egy gyerek . . .

kinjai közül felnyög az érzés.

— Csak lány ne legyen . . .

— Egy nedves, csúnya, szegény leány . . .

megzavart fejében, a láz, az elgondolás, gyöngülten összemosódik, a félelem tikkadt árnyéka szenvedő teste fölött elkereng, alázattal és reménykedve csüggedezik

— Ha az Isten úgy rendelte . . .

— Ha az Isten úgy akarta . . .

— Maradjon már itten . . .

és belövell szemébe újra a szilaj értelem és kinyílt tekintetében a mély indulattal, a szomszédos szoba felé réved.

Túl az ajtón, a szobában, egy emberke szaladgál, föl-alá lépeget és megugrik, amint rárajong az anyám szakadó hangja. Szép, gömbölyű fejében céltalan spekulációk ingerkednek, megvillan az óhaj:

— Talán még se lesz fiú . . .

— Bár a cukrász mondta, hogy ad hitelbe tortát, likört, többít . . .

— Ám, nem bizonyos . . .

— A másik keresztelővel tartozunk még neki . . .

Az emberke két sovány keze a nadrágzsebben idegeskedik, a meleg újjai zongorás nyugtalan-sággal fűrgélkednek, vörös négykrajcárosokkal játszadoznak

— Azt a két hordó bort még se sikerült eladni . . .

— A filoxera tisztára megöli a hegyeket . . .

— Új pályát kellene tán próbálni . . .

Az anyám síkolt, az emberke megtorpan.

Álló lélegzettel figyelgeti a hang elhalkulását, a nagy homlokán megbabrálja a verejtéket és a fájdalom hangja feljajgat újra . . . Az emberke áll, tétováz, sarokból sarokba szaladgál. Imádkozik . . . és odakünn földörögnek az ágyúk, üvöltenek a harangok, a szaladós emberke az ablak felé sandít, a szoba sarkából a riadalomra neszel . . .

Durrognak az ágyúk, bolondulnak a harangok, szívverő kiáltásokkal panaszkodik az anyám és az ijedelmes éjszakában, szepegve, megsemmisülten imádkozik az apám.

— Mit tettem . . .

— Mit tettem . . .

*

Harmínckilenc év előtt éjszaka... amihez visszahajlik a mai éjszaka.

Es idáig én nem éltem?

*

Sürgő, ajándékozó imákba hunyó nap lehetett akkor . . .

A vásár állott. A reggeli levegőben ugrándoztak a rőt borjacskák, búzazsákjaikkal cepekedtek a barna parasztok, árnyékos sátorokból kiragyogtak a jószagú ráncos csizmák, erről, arról harangszoknyás menyecskék a rőfös polcok előtt, perlekedve alkudoztak, a nedves kövezeten elhozott virág-ágak tarkállottak, a pénzecske virág, az árvácskapalánták a napsütésben bóbiskoltak, a zsírszagok, a halszagok, a lacikonyhákból inynyalazó kövérséggel kiuszkáltak, a vásár peremén a tüsszentő porban, fölterelt csikók, hetyke paripák fölnyargaltak; alkuszkodó izgalomban, ügyeskedő buzgalommal itt szaladgál, mérgelődik, már könnyűten humorizál az én dolgos apám. És elindítja a rőt borjacskát a mészároshoz, az öt zsák búzát lefoglalozza a gabonakereskedőnek, a kácsát, a bárányt megvásárolja a szállodásnak és nyugtató estére összpenderülnek a szaporább hatosok, a ritkább forintok; csakhogyszelid, hízlekedő lett az este.

*

Szombat este . . .

*

Barna árnyékok szűkítik a kicsiny szobát, a szürkület ölében az asztalon libegnek, rezegnek a szesz lángok, lilás tarajok fölremegnek, az aranyvilágosságot a magasban gyújtogatják, asztalig érő gyermekecskék bámész szeméit csillanva csillogtatják; bélelt, buvó kalitka most a kicsiny szoba, az árnyékszőnyegeken sétálgat és énekelget az apám, az ablak baldachinja alatt ül és hallgat az én sugar anyám.

Énekelget az apám,

Zümmögve morzsolja az imádkozó sorokat, a hangja ájtatos bagyadással elpihen, boldog lépegetéssel föl s alá jár a borulatlugasban, a hajszoletse a békével játszadozik, a héber ének újra kicsalogatja a hangját és dalolgat, bánatoskodik, mint a sok, sok öreg ember, akik izíglén átadogatták egymásnak az istenes örömöket, a szomorúságoktól félénk melódiákat.

Sétifikálva dalolgat az apám, a szent kántorok hevületétől lejtőzik, erősködik a hangja, a tudós értelme külön-külön izlelgeti az elsírdogált héber szavakat, az üldözött képzelete szent könyvek titkait repdesve surolja és zökkentő gondok integető ijedségeit érintgeti; énekelget az apám; a holnap kinja, a szégyen ígérete, a filoxéra rémülete, ügyesebb alkuszoknak győztes intrikái, baj, fájdalom és riadt gyávaság, a fehér bódulatban gonoszkodva, most is mutogatja magát, ám zavart

szívére rávonja az imát az apám és vággyal, könyörgéssel, énekelget az apám

— CsendesüljeteK, Szelah . . .

*

— CsendesüljeteK, Szelah . . .

lankadj sajjó bizonytalanság, gyöngülj oktalan ijesztgetés, ritkulj leszálló komorság, pénz, baj, riadozás, gyűgyödvé nyűgösködjeteK, szegény emberek hajlékában békül az este, a hunyó lángokat imádkozva felöntik az asztalon, a szagos szesz, a fülledt muskátli, olajfának ezüstös fűrtje fonódva ömlík, lebeg az áldozati asztalkán, pávatollas lángok lobbannak föl az esti homályban, az apám virgoncan, feledt derűten énekelget:

— Aki teremted az illatos fűszereket...

gurgulázik, nekilendül a hangja:

— Dicsértessél . . .

két fiatal, nehéz kezét a lángok fölé kítárja, dülöngélő fáradással a kalitkás messziséget méri, csak méregeti; dalolgat az apám keleti fűszerekről, magyar illat mennyezeteskedik összebuitt emberek fölé, az ecetfa porzó esőjében, illatköntösökkel a szép fiatal testen ül az ablak alatt az én merengő anyám; ünnepeL, búcsúzkodik, az apám dalolása, áldó kezei a mélyült árnyékban összehanyatlanak, mint fáradt madarak, ha szédülnek a kéjelgő beteltségtől; libeg-lobog a fonott viaszgyertya, csipkés fejét altatón belemártogatják az asztalon hanykodó lángocskába; dalol az apám, gyerekecskék hangocskáit övezve felénekelnek, zeng a kas, bélelt fészekben csipegő fiókák örvendeznek; halkul, hűnyik a kúszó világosság az áldozati asztalkán, föllibeg, megbuvik a küzködő fényesség és az elborult barnaságba összehajlik az este.

Imádkozó apám lassú kezei simogatva állanak.

*

Elszenderült éjszaka óvd a titkaidat, barnaság mélyítsd a lepleidet; valaki testetlen élete vizionáriuskodik már az életkárpiton.

Egymásba csillanó csillagok kocódjatok, kőbor nyári szellők egymásba suttogva suhanjatok, érett fák, táruló virágok sóhajtvá egymásba csak lengezzetek. Szent Dávid a sápadt trónuson, az éji trónuson az éji kórus fölött, szép zsidó zsoltárokat csak zenélj, zenélj, valaki egyszer (amiért érdemes születni), a tiszta örömet rákarolja megszedült emberekre. Vér, mely melegedtél az Eufrat melegétől, képzelet, mely bujálkodtál a lótoszok bujtogatásától, szív, melyet usztattak a büszkeség, a szomorúság, szégyenek gályáin, gyulladjatok; sülyedt ösiség, nagyszemű főpapok, beduinpogányok, gettó álomszövők kerekedjeteK; istenes titkok hüvelyéből kilövell a rezgő élet.

*

Gyerekszagú dunyhák között kis testvérekéim az álomhintákon, csak rugdalódzatok.

Jövök, jövök.

JUHÁSZ ÁRPÁD: LECHO DAUDI...

Bukarest, november hó

Ez őszi gesztenyefák mintha vetkőznének. A hideg novemberi szél le-sodorja aranypiros ruhájukat s az utca csupa elszórt falevél, bánatos üzenete az elmúlásnak. A templom körül is gesztenyefák. Körbeállják a templomot s a szél úgy danol az ágak között, mintha karjaikat égfelé ölelő kántorok énekel-nének. Ó, pénteki este, mikor felhő gyűl a távoli boltozat végtelen, kék, csillagtalan mezejére! A templom csöndjében gyertyák ragyogása s a padsorok mélyében mennyi a bánat, mennyi a keserűség... Szomorú arcok alatt sírásra görbül a száj és a sok fehér szakáll még mindig nedves az elhullott, fölszáradt könnyek emléktől.

Lecho daudi likrasz káló...

A szombat jövetelének percei ezek. Az ének áhítata borong fölöttünk.

Hosszúszakállas zsidó sír mellettem teli szívvel. Az ajkai remegnek, ahogy sír. A zsebéből újság összehajtott lapjai kandikálnak ki. Círill betűk. Furcsa, görbe című betűk rajta. Szerb. Kraguje-



A balkáni harctérről

Bosnyák zsidó



A balkáni harctérről

Szalonikii zsidók

váci boltos volt s mikor jött az offenzíva, el-menekült. Bukarestbe futott s azóta itt van. Az újság a zsebében két hetes. A szeme csillog, de olyan szomorú, olyan árva fény az...

Egy orosz hajlik feléje és a fülébe súgja:

— Hallotta? Pirot elesett. Pirot...

A szerb, ahogy énekel s a hang bűgva száll föl a szívéből, könnyes szemeit magasra emeli. A mennyezet aranycsillagai visszanéznek a szemébe. S most már az orosz is, a szerb is zengi az áhítatot. Együtt énekelnek, de a fülükben ágyúk dobaja reng, a szívükben zenél, fáj, lángol a sóhaj: Pirot, Pirot...

*

Mintha Európa imádkozna itt bocsánatért az Úrhoz. Szerbek, oroszok, románok hajlongnak a zsoltárok ritmusára. Novoszelica, Moszkva, Nis, Kragujevac szomorúságát érzem magam körül.

És a békéért imádkoznak. A békéért, amely épp oly távol van tőlük, mint tőlünk. Néha eltéved a tekintetük, mintha valamit keresnének a multban. Talán az eltűnt régi házat, a csikorgó kaput a kerítés oldalán, a csengőt a bolti ajtón... Vagy a véres utcát, a halottakat a házak alatt, a kozákok sötét arcát, a pika éles hegyét... És egyszerre visszariadnak, nyitott ajkukkal beleharapnak az elhagyott, fölöttük tovább szálló énekbe. A gyertyák csillogása lobogó lánggá olvad a szemük fényével.

*

— Menekülni kellett, futni kellett!

Aztán a városok nevei, ahol keresztül vitt a szaladás, a remegés útja.

— Mi van ott, mi lehet arra?... És összenéznek és ugyanarra gondolnak mind. És összébúznak.

A templom mély hajójában sírva, fájva kesereg, zeng az ének... Lecho daudi likrasz káló...

DR. PAP IZSÁK:
JOSZELE HOPFENBER

Elig 14 esztendő, keményen, katoná-
san áll, de mikor beszél — már
magyarral keveri a német szót —
olyan higgadtan rakja a szavakat,
mintha sakkfigurákat tologatna s az
ember szinte kénytelen elfordítani
tekintetét a gyerek arcáról. Úgy aztán lehet hinni
neki, szavaiban az igazság ereje beszél, tartóz-
kodó, nem dicsekszik, mégis hősi történetek kel-
nek ajkain s mikor a hallgató lángolna, az az
inkább regisztráló hang olyan természetes egy-
szerűséggel beszél Novemiáztóról, Bochniáról,
Lupkowról, Homonnáról, mintha a világ leg-
jelentéktelenebb dolgáról volna szó és a beszélő
gyerek, e harcoknak hőse, valami leckét mon-
dana fel.

Az apja régen meghalt, az anyja szegény, vak
asszony, maga két évig járta a chédert, megtanult
héberül olvasni, aztán mesterségre fogták. Így érte
a háború s magával sodorta. Az orosz-lengyel-
országi város utcáit egy napon hangos, kanizsai
bakák dala verte fel. Joszele nótáskedvű gyerek,
megtetszett neki a magyar nóta, a dallam, mely-
nek szövegéhez nem értett, de a katona-lépésre
pattogó taktus megfogta lelkét. Kíérezte belőle a
hősi kedvet s gyerekszíve ütemmel vert reá. Az
ivangorodi első csata után volt s a mieink vo-
nultak vissza.

Valamelyik tisztnek megtetszett az önként ve-
lük marsoló gyerek, aki, mire kifordultak az
utcából, együtt dalolt a katonákkal. Hozzájuk
kéredzkedett s jól bírta a marsot. Előbb apró
szolgálatokra fogták, vizet hordattak vele, lágyan
csengő gyerek-hangja — álmodozó lengyel dalo-
kat énekelt — kedvessé tette őt az ezred előtt,
de Joszele katona akart lenni; a legnehezebb fel-
adatra kirendelt csapatokhoz kéredzkedett s ha
nem engedték, velük szökött, kerülő utakon egy-
szer csak a patrull mellett termett, legmesszebb
merészkedett az ellenséges vonal felé, körülötte
röpködő golyók meg nem riasztották. Valami
gyerekes fatalizmus önbizakodása hőssé tette.

Bochniában katonaruhát kapott, Lupkownál
puskát, Homonna felett az első árokban feküdt,
nem lehetett onnan kiverni. A lengyel lélek, vagy
a zsidó vér atavizmusa ellenségnek láttatta vele
az orosz s harcolni akart ellene. A katonák
rajongtak érte és féltették, nehéz percekben vé-
delmére keltek, párszor kellett az életét megmen-
teni, mert vakmerőségben a legkeményebb lelkű
harcoson is túltett. Nem lehetett hátraküldeni,
végre elfagyott a két lába. Hónapokig feküdt
Homonnán s mikor onnan is tovább vonultak,
egy sebesült hadnagy magával hozta Kani-
zsára.

Ezredét közben Pilsenbe vezényelték s ő át-
került a 20-as honvédekhez, ezekkel ment fel a

tavasszal Lublinig. Ott érte a legnagyobb szo-
morúság; patrónusa, Salamon hadnagy oldala
mellett esett el. Róla ha beszél, felmelegedik
egy kissé szava, hogy egy elcsukló sóhajban —
katonának nem szabad sírni — percre szünetet
tartson.

Ránézek, két gyenge könnycsepp ül a szeme
peremén. De már tovább beszél: alig várja, hogy
újra elmelessen, szeretett volna ott lenni Varsó-
nál, Breszt-Litovszknál.

Dr. Fürst János hadnagy, sümegi ízr. hitk.
elnök, aki elhozta hozzám, apásan megveregeti
az arcát, láthatóan rosszul esik neki, hogy úgy
bánnak vele, mint gyerekekkel, de keményen össze-
üti a bokáját, végzett, elmondta amire kíváncsi
voltam s menni készül.

„Joszele — ez a név se tetszik neki, ő Infan-
terist Josef Hopfenber — tudod-e, micsoda nap
van ma?“ „A hadnagy úr mondta — feleli —
hogy svüesz van.“ „Eljöss-e a templomba?“
„Szívesen.“ „Felhivassalak a Tórához?“ „Kérem.“
„Tudod-e a brochót?“ „Talán még nem felej-
tettem el.“

Figyelem, áhitatosan imádkozik. Felmegy a
Tórához, nem csókolja meg, de keményen össze-
üti a bokáját, így tiszteleg a Tóra előtt s kato-
násan pattogtatja a brocho szavait.



Joszele Hopfenber a 14 éves orosz zsidó menekült,
aki mint önkéntes magyar honvéd szolgált

SZÉKELY BÉLA: VERSEK A HARCTÉRRŐL

Északi harctér, 1915 november

AZ OROSZ FOGOLY

Nehézzárású, tépett és fogoly,
véres írását a sok baj már bevészte
s arcán redőzik búval a halál.

„A cár küldött“ mondja s fázva ballag,
az otthon gyötri tán s az elhagyott család,
ki tudja: szégyen, vagy éhség ül az arcán.

Mellette az örök büszkén lépegetnek,
a szuronyok hideg fénye ráesik
s a lapos sapka köré fon halvány glóriát.

„Ki vagy te Ember, aki ölni jöttél?
hol van hazád és van-e otthonod,
szelíd feleség és hány gyerek sír utánad?

Mely rónák szele zörgette ekédet?
s ha arattál, kié lett a termés?
(s kinek arat vajjon mostan a halál?)

Vagy a bányák mélyéből most szabaddá
lettél, napnak fiává, hogy ölni indulj
s hazátlan hazád hideg Szibéria?

Tán a gyáraknak robotja már megedzett,
hogy össze ne törjön ez az új robot
s már hullott is a véred az utcakövön?

Ki vagy te Ember? kít a barna baslik
olyanná tesz, mint bánatos barát
s kinek mondani szeretném: testvér...”

ÉLET A HARCMEZŐN

És mégse, mégse hagy el Életünk
s hol százezreké az élet és halál,
utánunk jön s bizton fölhalál.

Ha rohannunk kell: belénk kapaszkodik
és csábítva súgja: Élet! Élet! Élet!
s megragyogtatja a messzeséget.

S ha megállunk, hátunkba csap,
hogy egyre fájjon, ami fáj,
s féljük gyáván a halált.

Ha süvítve csap le mellénk a golyó,
cudar örömmel szívünkbe markol:
„megvédtelek most úgy-e a bajtól?”

„Te remegő rongy, Te gyáva ember,
úgy-e szeretsz most, úgy-e egyre jobban?”
csúfol, ha fölöttünk bomba robban.

Ha belénk akad a gyilkoló ólom
és zsibbaszt már a hús halálmákony,
megakaszt az utolsó imánkon.



Székely Béla

Óh jaj, nem hagy el itt sem Életünk
s hol százezreké élet s halál,
utánunk jön és bizton fölhalál.

ARATÓ EMBER DALA

Elöttem már érni kezd a rosz,
de a tábla végén orosz árok,
Péter és Pál. Aratni kéne...
Átok!... átok.

Még mindig haragos egyn.ásra
s gyilkolni akar az egész világ.
Pedig a lőárkon is nyílik
búzavirág.

Pedig otthon is várhat mindenütt
sarlóra vetés s kaszára a rétek.
... Megkezdődött-e az aratás nálunk?...
(Vétek... vétek.)

Itt ugyan már régóta folyik
s a végére bizony soh-se érünk.
Testünk a csévelt szalma s a mag:
hulló vérünk.

Ez az aratás itt, s nyomban a vetés
s nem lesz már ennek soha vége,
hiába kérdezzük a búzavirágot,
béke?... béke...

ABÁDI IMRE: AZ ELSŐ TEL-AWIWI VIRÁGÜNNEP KÖRÜL

— Chag-haprachim —

1.



ogyan is jutott megint eszembe?... Tegnap délután elborult az ég a csendes tanyák felett és a nehéz, nyomasztó hangulatot árasztó, szürke felhők alatt nesztelenül, lassú mozdulással ingatták koronájukat a fák, ahogy az öreg emberek szokták, mikor valami sajnálatos dologról értesülnek, vagy mikor visszapillantanak a múlt idők jobb napjaira és hozzátesszik: hol vannak azok a napok, hol vannak, Istenem.

Bólogattak a fák s amint beállt az éj és a vihar birokra kelt a felhőkkel, nyöszörögve, fájdalmasan sóhajtottak fel az éjszakában. A komondor is félösen vonított bele a csillagtalan, borulós sötétségbe, aztán behúzódott valahova a keményen vágódó, hűvös cseppek elől. Reggel bágyadtan pillantott elő a nap a kimerült felhők mögül, mint egy bájos, kisírtszemű asszony, ki újra remélni kezd; a jávorfa levelei pedig fázósan remegtek a nehéz vízcseppek súlya alatt...

Kintjártam a kertben és amint a fasor végén visszafordultam, a lábaím elé esett valami: — egy tökéletesen megsárgult juhar-level...

S mintha szíven ütött volna, mintha a lelkemen gördült volna keresztül, oly mélyen fájó megilletődéssel vettem tudomásul. A fákra föl se tekintettem, nem mertem, nem akartam; tudom, mi következik az első földrehullt levél után, tudom, hogy mit jelent ez, tudom:

A lángolásnak, a tündöklő nyárnak vége...

Es ezt tán a rózsafák érzik legkorábban. A nemes, erősen fejlődött levelek még zölden sötétlenek, de az ég felé néző, nyitott szíromajkak mosolyát hiába keresem. Egy kései bimbó tekint csak reám a levelek közül bíborszemével, egy kései bimbó. De hol van a májusi nap, hogy fölemelné és mosolyra bírná, mely ujjongva verődik vissza az érezni tudó ember lelkében. Hol a májusi nap, hol van már?

A kései bimbó, mint egy elhagyott, magános emberszív, gondterhesen csüngött alá a levelek között; az éjjeli esőből egy nagy csillogó cseppet láttam remegni a hegyében, mintha őszi, derűtlen fiatalságának tragédiáját síratta volna.

Megálltam e könnyező bimbó előtt és lassan-lassan fölemelkedett emlékeim tavából a nosztalgia súlyos virága, kibontotta hatalmas szirmait és nehéz vágyódással távoli napos tájak felé fordult, ahol az őszi szél nem a kietlenség dalát süvölti, ahol az őszevi eső nem az elmúlást siratja, hanem csak a természet szakadatlan játékának egy újabb felvonását megelőzve egy rövid felvonásközt jelent. Hisz egy új, a nyárinál tarkább és dúsabb szőnyeget hoz a mezőkre, föl-emeli az ellankadt rózsáágakat, igen, a felfrissülés bőséges harmatát hozza a nyári bágyadságra.

Ott tudtam meg, hogy a rózsafa az örökvirágzás fája s hogy az az ország a föld virágoskertje lehetett valamikor. Ott értettem meg, hogy csak ez a föld adhatott prófétákat, csak ez a föld adhatott annyi nagy és halhatatlan embert a világnak; annak a sok bölcsességnek, mely még ma is él és világít nekünk, csak ez a föld nyújthatta az örök virágzás varázsából. Ebben a milióban az elmúlás gondolata nem settenkedik folyton



F. M. Lilien (Berlin): A török harctérről

Jemeni tóráiról

az ember nyomában, a lélek itt fölszabadultabb a nyomasztó, sötét sejtelmek ballasztja alól és úgy jár könnyedén a lelki élet, a gondolkodás síma, napos útján, mintha súlyos, sáros csizmákat dobott volna le lábairól...

Ott láttam futórózsákkal elborított házakat, ott találkoztam először az *áloé*-virággal, ott ismer-tem meg a vérpiros *anemónát*, a különféle *lilíomok*at és temérdek különös virágot, melyeknek legnagyobb része nem dédelgetett, gondozott luxus-virág, mint erre mifelénk, hanem a folyók meilékének meg a réteknek szabad vadvirága. És mégis különbek, szebbek az itteni kertek virágainál. Aki gázolt már februárban a jerichói völgy meg a Jordán-melléki rétek káprázatos virágáradatában, aki látta a galileai meg a judeai kertek embermagasságú pelargóniáit és óriási banánvirágait meg a folyók mentén húzódó szakadatlanul virágzó leanderbokrokat, az sejteni fogja, hogy mit rejt ez a legnagyobb részben még ma is parlagon heverő Jordán menti, szíriai és mezopotámiai föld; az előtt a valóság erejével lépnek ki a régmúltak ködéből azok a legendák,



A török front mögül

Palesztinai asszonyok a kútnál



A török front mögül

Jeruzsálemi utca-részlet

melyek a babiloni, a nínivei és a damaszkuszi kertek gazdagságáról szólnak.

Ami nemeset, ami nagyszerűt ez a föld nyujtani képes, az mind együtt lehetett ezekben a mesebeli kertekben. E kertek gazdagságából az újra intenzív művelés alá fogott területeken most lassan-lassan kibontakozik valami itt is, ott is. Mindenütt található belőle valami, széjjelszórva, de ízléssel, részben a feléledő kultúra, részben a természet művészi kezével elrendezve, csak meg kell látni őket és fáradságot, veszélyt nem ismerve, föl kell keresni zugaikban, ha e zugok gyakran ösvénytelenek is. Mégis találkoztam dús-gazdag utazókkal, meg elkényeztetett szalon-szépirokkal, akik csalódva és elégedetlenül tértek vissza Európába. Mert magukkal hozták az európai hotelek kényelméhez szokott elpuhultságukat és a kényelemhiány fölötti bosszúságukban idegesen, sietve futották be a jól kitaposott, kevésbé veszélyes és fáradságos utakat. Persze a hebroni országút mentén nem terem se füge, se datolya. De ez még nem elég ok a csalódott felkiáltásokra, sem arra, hogy olyan bántóan cinikus és hamis impressziókkal dokumentáljuk felületességüket, mint amilyen például ez: „a zsidókat aligha üzték el innen, hanem valószínűleg ők maguk önszántukból hagyták el ezt az országot“, mert a hebroni út még nem Palesztina, a sefalai manduláskerteket, a machné-jehudai eukaliptusz-erdőt, a rechobothi ötkilós malagafürtöket nem a

hebroni úton kell keresni. Még jó, hogy az európai szalonhős, ki a hotelbeli ismerősökkel belekártyáztat az éjszakába, a parti után a hoteludvar, vagy a park félreeső helyére sietve, egy halaszthatatlan kis ügy intézése közben, annyi fáradságot vett magának, hogy föltekintett a mennyboltozatra: így legalább — ha a virágzó narancsfák és banánbokrok nem is siettek elébe, mikor a Lloyd-Társulat hajójáról a Szentföldre lépett — megírhatta, hogy annyi és oly intenzív fényű csillagot, amennyi Jeruzsálem fölött ragyog esténkint, soha még nem látott.

2.

Pedig ezt már sokan feljegyezték, de talán Kelet, illetve Palesztina virággazdagságáról sokkal többen megemlékeztek már. Nem is akart ez részemről fentebbi soraímban felfedezés lenni, hisz az eddigi keleti utazók között alig találtam egyet is, aki kisebb vagy nagyobb elragadtatással ne emlitené a szentföldi rétek és kertek „végtelenül gazdag virágszőnyegét“, de hogy a Keleten járt emberek közül vajmi kevesen mondhatják



A török front mögül

Palesztinai vízfordó



A török front mögül

Jeruzsálem az Olajfák hegyéről

eddig, hogy tanúi voltak egy szentföldi virág-ünnepnek, az már bizonyos.

A zsidó reneszánsz kultúréletnek szerepvivői vetették föl ennek a gyönyörű ünnepnek az ötletét és tavaly, 1914 év pünkösdjén, Tel-Awiwban tartották meg az első virágünnepet. Valóban, ha van hely a földön, ahol illik és lehet, illetve van rá mód, hogy méltó ünnepet rendezhessünk a virágok tiszteletére, akkor ez elsősorban Palesztina, ahova körülbelül a bibliai Teremtő édenét is helyezte.

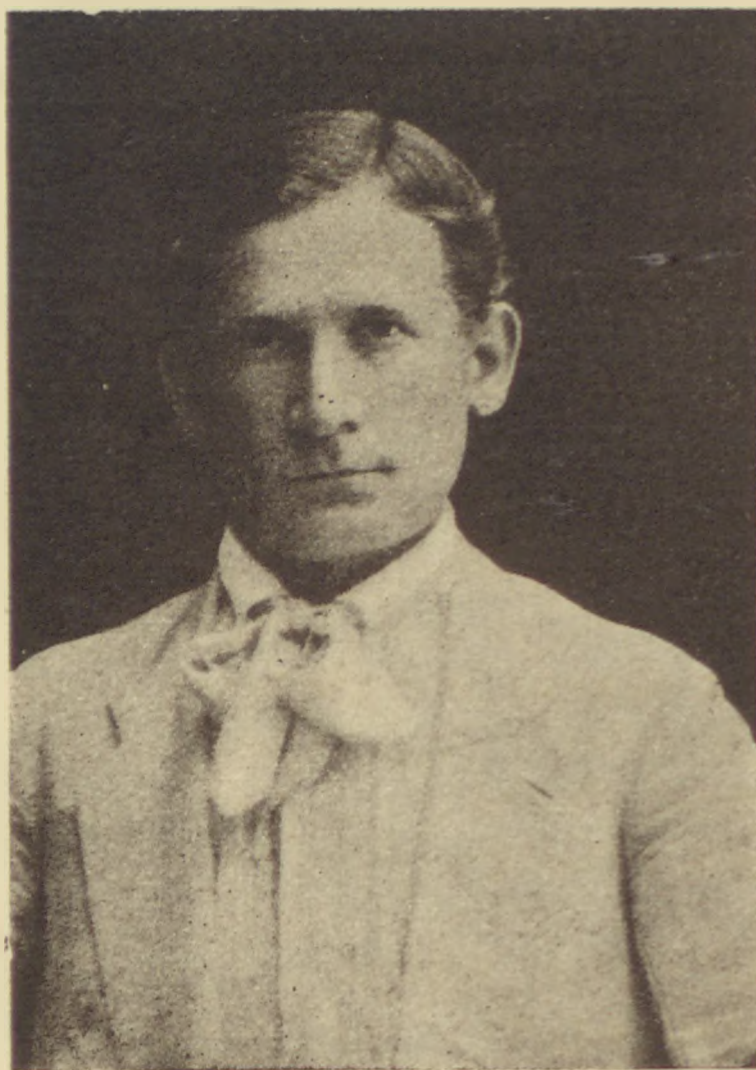
Bús életem slemiles, tévelygő, megcsúfolt napjai között alig találhatok egyet is, mely úgy élne emlékezetemben, mint ennek a virágünnepnek az órái. Csak gyermekkorom hihetetlen, álomszerű útjain ragyognak itt ott apró, kiolthatatlan fényű csillagocskák, melyeknek úgy, teljes lélekkel, a kiábrándultság fájdalmas terhe nélkül tudtam örülni, akár csak ezen az ünnepen, mert mintha elszakadtam volna benne a múltamtól meg a jövő kérdéseitől, könnyű lélekkel, egyedül csak az ünnep hatásának éltem.

Es most, hogy magáról az ünnepről is beszélnem kellene már valamit, nem tudom, mivel

kezdjem. Ahogy akkor nem tudtam, merre forduljak: az arab nőket nézzem-e — akik a virág-
 ünnep hírére bejöttek a környékről meg az
 óvárosból, elhagyták gondosan őrzött hús szo-
 báikat, kihozták külön irodalmat érdemlő, csodá-
 latos ében-szemük meleg mosolyát, tejes-barna,
 makulátlan, természetes arcukat, szívverést elál-
 lító, lenyűgöző, nemes szépségüket —, vagy hogy
 az ünnep királynőjén felejtsem-e tekintetemet, aki
 habkönnyű, lenge, fehér selyemruhában és fehér
 topánban lépkedett az előrelovagló tréfamester
 után, ki viszont szeszélyesen volt öltözködve és
 csipős, tréfás szójátékokat dobott jobbra és balra,
 melyeknek ellenében apró, kemény csokrokat
 kapott, de a fejéhez. Az ifjú királynő nagy távol-
 ságról, hogy egymás hatását meg ne zavarják,
 felséges testtartással követte. Fején ragyogó, gyön-
 gyös volt a diadém, kezében hajlékony, virágos
 galyat tartott, holott maga is bimbós rózsaaág.
 Mögötte tízes sorban fiatal lányok, fehér lilio-
 mágakkal. A diákok a Herzliah előtt sorakoztak
 virágfűzéres zászlókkal, koszorúkkal várakozva
 mindaddig, míg a Hasmonei-utcában és a víztorony
 tájékán cirkáló somerek üdvözlő lövései tudtul nem
 adták, hogy a gazdasági iskola fiatalsága is meg-
 érkezett a szomszédos Mikveh-Jisraelből. Erre
 megmozdult, indulni kezdett a diákság, a nagy
 zászló is fölemelkedett, kibomlott, a tenger felől
 jövő fuvalomban kigyózva lendült előre a magasba.

Hogy mit éreztem e percben, mikor először
 láttam életemben a mi zászlónkat Isten szabad
 ege alatt, egy óriási, derült arcú, ünneplő tömeg
 felett: az erény, a hűség, a tiszta hit fehér,
 meg a végtelenség kéklő színében fellobogni,
 talán külön, más alkalommal kellene elmondanom.

A Rothschild-körút meg a Herzl-utca keresz-
 tezésénél találkoztunk a földmives-ifjakkal, akik
 dúsan fölvirágozott földmunkáló eszközöket, eké-
 ket, vető- és aratószerszámokat vontattak lovaik-
 kal. A találkozás



Palesztinai felvétel Abádi Imréről (1914)

pillanatában da-
 luk megszakadt,
 egy diák kilépett
 a Herzliah-beliek
 sorából s rövid
 beszéd közben ke-
 zetfogotta legelső
 napbarnította le-
 génnyel, aki vi-
 rágfűzéres kaszát
 tartott a vállán.
 A tudománynak
 meg a munkának
 e meghatározó és föl-
 emelő kézzsori-
 tása után megszól-
 lalt a lilimos
 lányok kórusa,
 mint egy földre-
 ereszkedett gior-

keszter, harsonás, fuvalás, gitáros angyalokkal.
 Pedig csak az ajkaikat mozgatták, piros, szabályos
 ajkaikat és tüneményes összhangban, csodálatos
 szárnyalással emelték fel a szíveket a délelőtti
 derűjének tündöklő magasságába...

Eh... mindez elmondva, papíron — semmi!

Látni kellett volna Önöknek a koszorús kapu-
 bejáratokat, a lányok, az asszonyok rózsákkal
 megrakott keblét, a fehér lilio-
 merdőt, az izzó,
 bíboros bimbókból és anemonákból kirakott óriási
 Dávid csillagot, a kedves, jókedvű öregeket, amint
 az unokákkal a kerítések meg a kapuk párká-
 nyára kapaszkodtak, hogy jobban beláthassák a
 virágosan hömpölygő áradatot. És látni kellett
 volna Önöknek azokat a tündéreknek öltöztetett
 fehér selyemszalag-szárnyú öthat esztendő kis
 leányokat, akik észrevétlenül, mintha valami
 titkos hálóból röppentek volna széjjel, tünemé-
 nyes gyorsasággal árasztották el a virágkirálynő,
 a lilio-
 mórúss meg a tréfamester közötti térközö-
 ket és ide-oda futkosva, fehér kötényeikből virá-
 gokat szórtak a királynő, meg a lilimos lányok
 lábai elé, közben pedig boszorkányos ügyességgel
 röpködtek körül kétszer is a tréfamestert: virág-
 csokorzáport zúdítva tréfás és szellemes megjegy-
 zésektől szípkázó fejére. Ez a jelenet mindenkit
 elbűvölt és elragadott: — Honnan termettek ezek
 ide ilyen hirtelen? — kérdezték itt, ott is.

— Az égből — felelt rá valaki. — Azokon
 a bárányfelhőkön jöttek ni, nézze. Nem hiszi?

— Valóságos angyalkák! Isten uccse!

— Pöttöm kis angyalok.

— Juj, be aranyosak! — sikoltott egy nő.

— S milyen bőkezűek, milyen fürgék!

— Valósággal röpködnek.

— Oh, be édesen ficáncolnak! Milyen ügyesek.

— Össze kell őket fogni, míg nem késő, hogy
 vissza ne szállhassanak többé...

Mindezt látni kellett volna Önöknek.

De elmondva?

Szavakkal el-
 mondani? Kár.
 Mert a szó csak
 kusza fogalmat
 nyújthat róla.
 Nem is profani-
 zálom hát tovább
 életem legszeb-
 bik óráinak em-
 lékét.

De e napot vi-
 gasznak, kárpót-
 lásnak és kitün-
 tetésnek tekin-
 tem azért a sok
 méltatlanságért
 és szenvedésért,
 amelyekre talán
 nem is szolgál-
 tam mindig rá.



Abádi Imre mint honvéd (1915)



Nagy Imre



Avigdor Feuerstein (Kova Albert)



Fejes-Boldizsár Ferenc

FEJES-BOLDISÁR FERENC: A SÁPADT DIÁK

Feuerstein-Kova Albertnek írom

Te, ki örök harcra születél
S a napot is vérző sebnek láttad,
Hogy köszönsz most nyájas Salómot
Harcos testvérnek, nőnek, barátnak?

S köszöntöd-e azt, kinek irtál
S ki áld, mert szent percet adál neki?
S megbocsájtasz, ha egy rajongód
Fegyverét lábaid elé veti?

S alkotsz-e vágyas, megejtő dalt,
Hogy szuronyod véres strófát karcol?
S érez-e lelked mennyei varázst,
Most, hogy keményen öklöd is harcol?

S gondolsz-e a szép pesti éjre?...
Hej, dalos utcák, márvány kávéházak!
Ki dalolja végig éhesen
A hazug, a szent pesti utcákat?

Szabad a harc most harcos vérednek.
Röpülhetsz most a vágyaid után.
Futhatsz, téphatsz, vágatsz és — sírhatsz
Régi barátom, ifjú rekrutám.

Teljesült hát a vágyas-vágyad:
Négy sarkától lángban áll a világ...
De megváltott tüzed melegénél
Mért vagy te most is a sápadt diák?

Ah, nem ez a harc kell tenéked,
Nem a testek szörnyű csatázása.
De olyan harc és olyan torna,
Mi égi lakodalmak mása.

S ezért megbujva földsáncodba
Ha már nagyon füttyülnek az ólmok.
Küldj el nekem megbánón, halkán
Egy csöndes, békés, ünnepi Salómot.

NAGY IMRE: HARCOS NAPOKBÓL

ÜZÖTT TESTVÉREK

Szeretnék együtt menni velük,
akiket űz az öreg átok,
ahol aprókat megpihennek,
szeretnék lenni vizes árok.

Szeretnék lenni rögje útnak,
ami felvérzi gyenge lábuk,
szeretnék lenni vadvíhar,
mi bús éjszakán útítársuk.

Szeretnék lenni kórja testnek,
szeretnék lenni sebző örök,
szeretnék lenni sóhajítás,
mi Istenhez száll fel belőlük.

Szeretnék mindig társuk lenni,
ha árok lennék, puha ágy,
és út rögje hogy ha lennék,
selymes, mint gyenge kertvirág.

Ha kórjuk lennék, kór nem ölne
és nem sebezne az ostorom,
ajakukon ha sóhaj lennék,
Örömdal zengne ajakukon.

Napjuk lennék a fagyos mezőkön,
ha éheznének, jó falat,
ölembe dölne mind aludni
s mesét mesélnék azalatt.

Szeretnék együtt menni velük,
Regösök lenni bús napon
s ha veszni kell, elveszni ott
együtt egy gyilkos hajnalon.

PATAI JÓZSEF: AZ ÚJHELYI MESSIÁSVÁRÓ

— ANYÁM CHÁSZID-MESÉIBŐL —



Minden éjfélnél, mikor a zengő fal-
óra elütötte a tizenkettőt, az újhelyi
caddik, Rabbi Mózes, Channa fia
idegesen összerázkódott, felkapta a
fejét a nagy foliánsból és szomorúan
nézett körül:

— Még mindig nem jött?...

A körülötte álló hívek közül senki sem felelt
a kérdésre, a caddik pedig hirtelen felemelkedett
a karosszékből és odament az ablakhoz, kihajolt
és bánatos nagy szemeivel hosszan belebámult a
hangtalan, sötét éjszakába. Aztán lassan oda-
támolygott az ajtóhoz, kinyitotta, kinézett és újra
becsukta.

— Még mindig nem jön! — ismételte fájdal-
masan.

Néhány pillanatig ott várt az ajtó mellett, az-
tán mintegy beletörődve a Mindenható akaratába,
megérintette ajkával az ajtófélfára szögezett szent
írás tokjából kivilágító Isten-nevet. Majd odament
a kályhához, kivett belőle egy marek hamut és reá-
hintette a fejére, oda, ahová reggelenként az imád-
ságnál a szent tefilint szokta feltenni, közben hal-
kan mormolta a próféta szavát:

„Hogy adjon Cion gyászolóinak
Tündöklő fejdíszet a hamu helyett“.

Csüggedten levetette saruját, megmosta a kezét
és leült a földre az ajtófélfára mellé. A homályos
sarokban misztikusan pislákoló viaszgyertyát le-
tette maga mellé a faszámolyra. Fejét mélyen le-
hajtotta a térdére és a mellét verve elmondotta
szavanként az Osamnut, majd zokogva belefogott
az éjfél imába:

„Bábel vizeinél ültünk és sírtunk,
Midőn Cionról emlékezénk...“

Zokogva mondotta végig az éjfél énekeket a
gyilkos Edomról és a szenvedő Jerusolájimról, a
vérről, mely a föld mélyéből az ég felé kiált, a
drága gyermekek temetetlen testeiről, mik raga-
dozó madarak étkéül hevernek a szent város körül
és a boldogtalan Anyáról, Rachelről, ki vigasz-
talanul jajgatva bolyong Ráma magaslatain és
keseregve síratja elveszett, bolygó gyermekeit...

„Gyűjjetek össze Jákób fiai mind és halljátok,
Tépjétek meg a szívetek' és ne ruhátok'
Bűnötök miatt bolyong száműzve anyátok!“

És szól a kesergő ének a Sechináról, az Úr
fényéről, aki maga is Góluszban bolyong, síratva
párját, hogy nincs kinek tündökölnie és az Asz-
szonyról, Izrael lelkeről, aki mint örök Meny-
asszony ragyogott az Úr fellegének mennyezete
alatt, Cion hegyén, és most mint koldusasszony
az utcára kidobva vánszorog, ruháját letépte az
ellenség és ő szerencsétlen és elhagyott...



A régi szászvi (Oroszlengyelország) caddik feldult zsinagógája
(Dr. Reisz Gyula felvétele a Múlt és Jövő számára)

És szól a szomorú ének a Tóráról, amely gyá-
szol, amióta dicsősége meggyaláztatott, amelynek
lehullott a koronája, amidőn szent csarnoka lán-
gok martaléka lön...

Több mint egy óráig ült az újhelyi caddik a
földön és sírt és zokogott. Mikor a Vigasztalás
szavaihoz ért, hirtelen felemelkedett és mintha
lelke újra megtelt volna bizodalommal, ujjongó
hangon énekelte:

„Rázd le a port és kelj föl, Jéruzsálem rabja,
Oldd le nyakadnak kötelékeit, Cion fogoly leánya!“

És felvidulva járt föl és alá a szobában és kezei-
vel mintegy ritmusra tapsolva fejezte be az éj-
féli imát:-

„Mert Jéruzsálem építője, Isten,
Im összegyűjti szétszórt Izr..elt!“

A hívek, akik addig megilletődéstől némán ül-
tek az asztal körül, most már vele tapsoltak és
énekeltek a caddikkal és ilyenkor mindnyájan át-
éreztek „a kállói“ szavainak igazságát, hogy az
újhelyi caddikban, Rabbi Mózesben, Jeremiás
próféta lelke támadt fel újra, azért tud úgy szív-
ből gyászolni Jerusálem pusztulásán, mintha a
saját szemeivel látta volna, és azért várja olyan
türelmetlenül éjjel nappal a Messiás jöttét, Cion
újraépülését.

Csak néhány óra maradt az éjszakából a pihenésre és a caddik visszavonult a hálófülkéjébe:

— Aztán jól vigyázzatok, ha valami zajt hallanátok az éjszakában, azonnal keltsetek fel, mert bizonyára a Messiás jön!

A hívek felváltva virrasztottak egész éjjel a másik szobában. A caddik csak félig lehunyt szemmel pihent a kereveten és a legkisebb neszre felugrott:

— Megjött? — kérdezte mintegy félálomban, aztán visszahanyatlott kemény fekvőhelyére.

Alig pitymállott a hajnal, a caddik már ébren volt, megmosta kezeit és arcát, aztán odasietett az ablakhoz és kinyitotta.

A hajnali sugarak mint ragyogó kis angyalkák szöktek be a nehézpárás szobába és megtöltötték fénnel, ragyogással.

A caddik kitárta karjait a nyitott ég felé és édesen éneklő hangján mondogta el a hajnali köszöntést. Azután sugárzó arccal a híveihez fordult.

— Még nem jött meg. De a jobb fülem folyton hallja a Messiás trombitájának a hangját, míg a balfülembe az egek dalos szavainak zümmögése muzsikál. Még nem jött meg, de megjön! Ha nem ma, holnap biztosan!

Egész napját lefoglalták a caddiknak a hívei, akik közelről és távolról zarándokoltak el hozzá, ki panasszal, ki kéréssel, ki tanácsért, ki segítségért. És Rabbi Mózes meghallgatott mindenkit türelmesen, szelíden; tanácsot osztott, vigasztalt, bátorított, lankadó kezeket erősített és megtört lelkekbe új életet öntött. Közben olykor-olykor felsóhajtott:

— Világok Ura, Atyám, vedd le a földi gondokat fiaid vállairól és mind tiszta lesz, mint az ég angyala és akkor elkövetkezhetik a megváltás!

Mikor a Szabadság ünnepe, a Peszach közeledett, a caddik már nem tudta fékezni türelmetlen messiásvárását. Mindjárt délután fehér ünnepi ruhába öltözött, hat paszkát tett egy kosárba, melléje egy üveg bort és a nagy ezüst serleget. A kosarat a botjára kötve, a vállára akasztotta és odaállt a nyitott ablak elé és neszelt, nem hallja-e a Messiás kürtszavát. Így állt a távolba merengve, amíg be nem esteledett. És mikor hívei halkán figyelmeztették, hogy itt az ünnepesti ima ideje és a templomban már várnak rá, a caddik szomorúan vette le a kosarat a válláról és csüggedten mondogta:

— Még mindig nem jön! De talán vannak még lelkek, akiknek előbb még meg kell tisztulniuk, hogy vele mehessenek a Megváltóval, hogy ne maradjanak az örök kárhozatban. Hadd várjunk hát még egy kicsit rájuk, hiszen ők is testvéreink!

Így mult nap-nap után, év év után. És az ujhelyi caddik minden percben várta a Messiást. A szakálla, a haja már egészen megőszült, a szeme elkomorodott, a homlokát, az arcát teleszántotta redőkkel az idő, a háta meggörbedt, a tagjai ellankadtak. Már csak két ifjú hívének a vállára támaszkodva

tudott néhány lépést tenni a szobájában. És Rabbi Mózes nagyon aggódott, hátha most jön meg a Messiás, hogyan fogja ő tudni követni az ő száguldó diadalmenetét? Azután megvigasztalódott a régi szent bölcsek szavaival, hogy a Messiás eljövételének idején az Ur kiemeli a napot a tartójából, hogy szabadon ragyogjon le a földre, a gonoszok elpusztulnak az erős napfénytől, az igazak pedig meggyógyulnak és megifodnak tőle... És a caddik egy pillanatra úgy érezte, mintha már is teljesült volna rajta a szent íge és ő visszanyerte ifjú erejét. Felemelkedett a székéről, de alig tett egy-két lépést, erőtllenül le roskadt a kerevetre.

És Rabbi Mózes, Hanna fia érezte, hogy utolsó órája közeledik. Halálos kór rombolta gyöngé testét, mely már már romba dőlni készült. De testének minden fájdalmát legyűrte lelkének végtelen fájdalma, hogy ő nem fogja már megélni a Messiás eljövételét. És az izgalomtól, vágytól, egészen lángbaborult a szeme és lázas verejték ült ráncos homlokára. A hívek lehajtott fejjel, összeszorult szívvel, halkán zsoltárokat mormolva állottak a patyolatfehér betegágy körül, olykor félénk, aggódó pillantásokat vetve a halódó szent aggastyán felé...

Egyszerre csak megszakadt a halk zsoltármormolás. A caddik hirtelen felemelte a fejét, felült a fekvőhelyén és két karját az ég felé emelve kiáltotta:

— Világ Ura, Teremtőm, Atyám! A legkisebb szolgál vagyok én, de te tudod, hogy ajkamat sohasem hagyta el más mint igaz szó... Most sem tudok hazudni... Meg kell, hogy mondjam neked, ami a szívemben ég... Teremtőm, Atyám!



A pientzsovi (Oroszlengyelország) zsidó temetőből. Egy leány sírköve (Dr. Reisz Gyula felvétele a Mult és Jövő számára)

Ha a te szolgád, Mózes Hanna fia, tudta volna, hogy meg fog öszülni és a Messiás nem fog megjönni, — biztosan nem bírta volna ki... De te Világ Ura, csalogattad őt csellel napról-napra, amíg szegény meg nem öszült... Bizony könnyű dolog a Világ Urának félrevezetni egy ilyen vén bolondot... De legalább most hadd jöjjön meg a Messiás... Nem én miattam, hanem a Te neved miatt, hogy megszenteltessék a földön... Nem magamra gondolok, te látod a lelkemet... De hadd legyek én engesztelő áldozat egész Izraelért... Ne is jussak fel az égbe, a szentek fénylő csarnokába soha... Csak a Messiás jöjjön és én feláldozom a lelkem üdvösségét a te szent neved dicsőségéért...

És Rabbí Mózes, hátrahanyatlott a fekvőhelyén és kilehelte tiszta lelkét.

És a tiszta lélek fönt az egek végtelenségében bolyongott-bolyongott sokáig. Mert Rabbí Mózes lelke nem akart bemenni a Mennyeek országába, míg a Messiás meg nem jelenik a földön és el nem érkezik minden lelkek megváltásának ideje. A végtelen űrben repdesett a caddik lelke és nem tudták felkapni a Lelkek Csarnokába, ahol a próféták, Mózes és Jeremiás már epekedve vártak rá.

És akkor az égiek újra cselhez folyamodtak. Leküldték Dávid királyt a mennyei trónusról, hogy közeledjen a caddik bolyongó lelkéhez. És Dávid király leszállt az alsóbb egekbe, hárfahanggal és zsoltárénekkel. A caddik lelke utána szállt az édes hárfahangnak, az andalító zsoltáréneknek és a szférák zenéjétől megittasodva egyre magasabbra és magasabbra emelkedett a mennyei hangok után. Mig végre káprázatából felébredve, ott találta magát a Lelkek Csarnokában, ahol a szentek lelkei vigasztaló-éneket zengenek az Urnak, aki éjjelente felkel a Rejtekekből és siratva megváltatlan, szenvedő gyermekeit, két nagy könnycseppet hullat alá a végtelen Oceanba...

FRANYÓ ZOLTÁN: ÚJRA OTTHON

Előbb a könyvet teszi a keblére,
Melyet riadtan vitt magával el.
És aztán halkán áldást énekel
S kezét ráhajtja kis fia fejére.

Majd tüzet rak a feldúlt tűzhelyen,
(Oly édes, édes illatú a füstje).
A lángtól csillog hajának ezüstje;
— Hát véget ért a szörnyű küzdelem...

S míg rossz fazékban fő a hig leves,
Egy sánta asztalt fehérre terít meg
S felsóvárog mély sóhaja a hitnek:

„Hamóci lèchem...“ mondja enyhe szóval;
Egy falatot letör, meghintí sóval
S könnyezve szól: „Fiam egyél... s neved!”



Fleyner János, megsebesült az északi harctéren

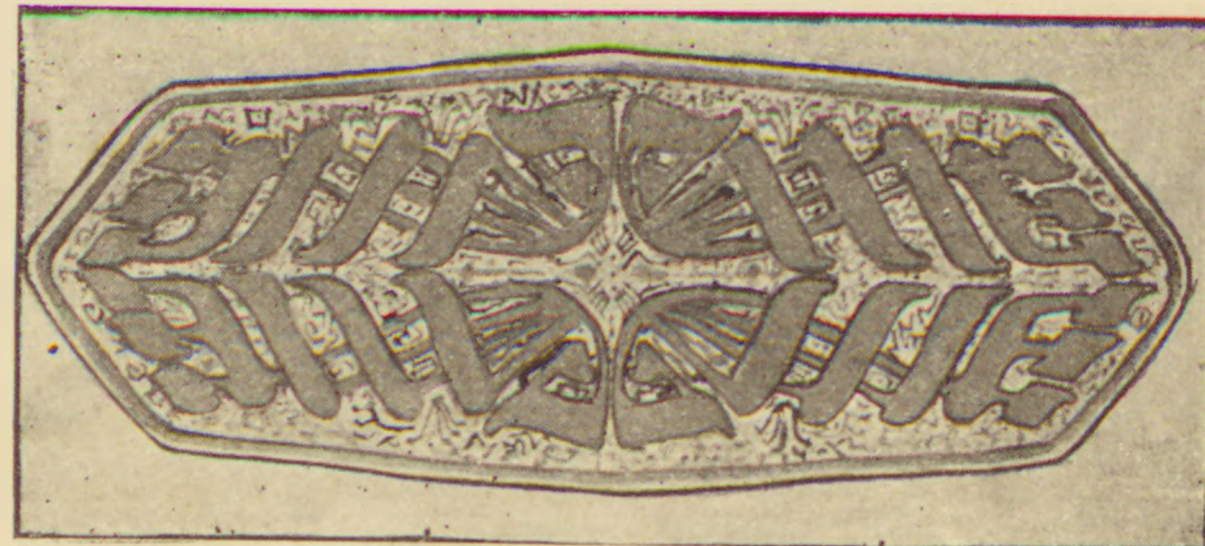
FLEYNER JÁNOS: SEJTÉS

Ma még az Élet drága kéje int;
Holnap talán már halkán meglegyint
A hollószárnyú Elmúlás megint.

Ma még aranyszerelmét hinti szét
A napsugár — oly kábító a Lét!
Holnap talán már elnyeli a Sötét.

Ma még a Kedvnek nedvét issza szám
Almodva fonva álmok guzsalyán,
Holnap már több álmom nem lesz talán.

Ma még a Vágyak játszanak velem,
Jövőt ígér a szárnyaló Jelen,
Holnap megáll a Perc és végtelen.



Seelenfreund S.: Záródisz héber betűmotívumokkal



Josef Awin



Dr. Bolgár Mózes



Seelenfreund Salamon

DR. SZABÓ GÉZA: A MULT ÉS JÖVŐ HÁBORÚS ÉVE



ai számunkhoz mellékeljük a Mult és Jövő ötödik évfolyamának tartalomjegyzékét. És aki a nagynevű írók és művészek koszorús névsorán, az irodalmi és művészi produktumok hatalmas listáján végigtekint, bizonyára felemelt lélekkel és büszke önértéssel gondol majd arra, hogy íme a magyar zsidóság a háború nehéz napjaiban is a lelki kultúra művelésének milyen gyönyörű dokumentumait adta. A Mult és Jövő mindjárt, ahogy megindult, a magyar zsidó kultúra legelső centrumává vált, a háború pedig mintha még fokozta volna ezt a művészeti szépségek sugaraiban csillogó erőforrást, amely nemcsak itthon, hanem a külföld előtt is a magyar zsidóság szellemi színvonalának legfőbb reprezentánsaként jelenik meg, tiszteletet és becsületet szerezve mindnyájunknak.

Pedig ahogy a háború kitérésének első rémülete végigszárguldott az országon, mi is azt hittük, hogy most le kell tenni a tollat és az ecsetet és minden kulturális törekvésnek követnie kell a próféta szavát, hogy „menj, zárkózz be rejtekedbe és várj, amíg elmúlik a dühöngés“. És mi is azt hittük, hogy a világ vihára csakhamar le fog csillapodni és első háborús számunk után már gyűjtögettük az olajágakat a békeszám részére. De a rettenet nem mult el a fejünk felett és nemsokára sűrűn kezdtek visszajönni a Mult és Jövő egyes példányai az újfajta postai jelzésekkel: „hadbavonult“, „el-esett“. Aztán sorra bevonultak a munkatársaink, a kiadóhivatali tisztviselőink, majd jöttek a rémes napok, az orosz invázió előfutárjai és az események úgy torlódtak, hogy minden szív tele volt aggodalommal. És ebben a súlyos időben a Mult és Jövő nagy áldozatkészséggel teljesítette feladatát.

Az irodalom és művészet nemes eszközeivel hitet, bizodalmat öntött a csüggedő szívekbe és a napi eseményektől bágyadt lelkeket az örök szépnak üdítő forrásaihoz vezette. Magára a harctérre is a Mult és Jövő példányainak ezreit küldöttük el. Harcoló és sebesült katonák hálálkodó leveleinek egész garmadája tesz tanúságot arról a jótékony lélekemelő hatásról, amelyet a zsidó irodalom és művészetnek hasábjainkon felhalmozott kincsei a zsidó hősökre gyakoroltak.

A Mult és Jövő programjának megfelelően a háború alatt sem merültünk bele a muló aktuálítások árába. A jelen eseményeiből csak azt örökítettük meg, amit a mindennapiból magasan kiemelkedőnek ítéltünk, azt, ami már-már a jövő határait érinti. De hogy a rendkívüli idők kisebb-nagyobb mozzanatait is megrögzítsük a jövőendő történetíró számára, hogy a magyar zsidóságnak a háborúban betöltött szerepéről szóló adatok mozaikját összeszedjük és méltóképen megóvjuk, megalkottuk tiszasülyi Polnay Jenő kezdeményezésével a *Magyar Zsidó Hadi Archivumot*, amelynek élén immár a magyar zsidóság legelső vezető férfiai állanak. Az Archivum, mely az egyik idei számunkban minden oldaláról ismertetett Magyar Zsidó Múzeumnak kiegészítő része lesz, tisztán a historikus számára gyűjti az anyagot és egyben elébe vágott annak az egyszerre tízfelé felburjánzó shiú hárijánoskodást tenyésztő hőskultusznak, amely, mint *Hajdu Miklós* oly kitűnően jellemezte, újfajta kultuszadót akart termelni és a zsidó hőöket részletfizetéses könyvvásárra hurcolni. Az Archivum dokumentumokat gyűjt és amit közlésre érettnnek talál, azt díjtalanul fogja a magyar zsidóságnak rendelkezésére bocsátani.

A háború szorosabb kapcsolatokat teremtett a szövetségesek között és a magyar zsidóságban is élénkebben nyilatkozott meg az érdeklődés a szövetséges államok zsidósága iránt. Ezt az érdek-



Beregi Ármin felvétele a balkáni harctérről

lődést elégítették ki a Mult és Jövő külföldi számai. Berlini, bécsi és török számaink valóságos monografiái voltak az ottani zsidóság szellemi életének, történeti szerepének, fejlődési jelentőségének. Ezek a számaink valóban sok tanulságost tártak fel a magyar zsidóság előtt és minthogy ezekben a számokban a külföld legelőkelőbb tudósai, írói és művészei működtek közre, ezzel is közelebb hoztuk a külföldi zsidó szellemi világot a magyar zsidósághoz, amelyet a Mult és Jövő révén egészen új színben ismertek meg.



Beregi Ármin főhadnagy, megsebesült a balkáni harctéren

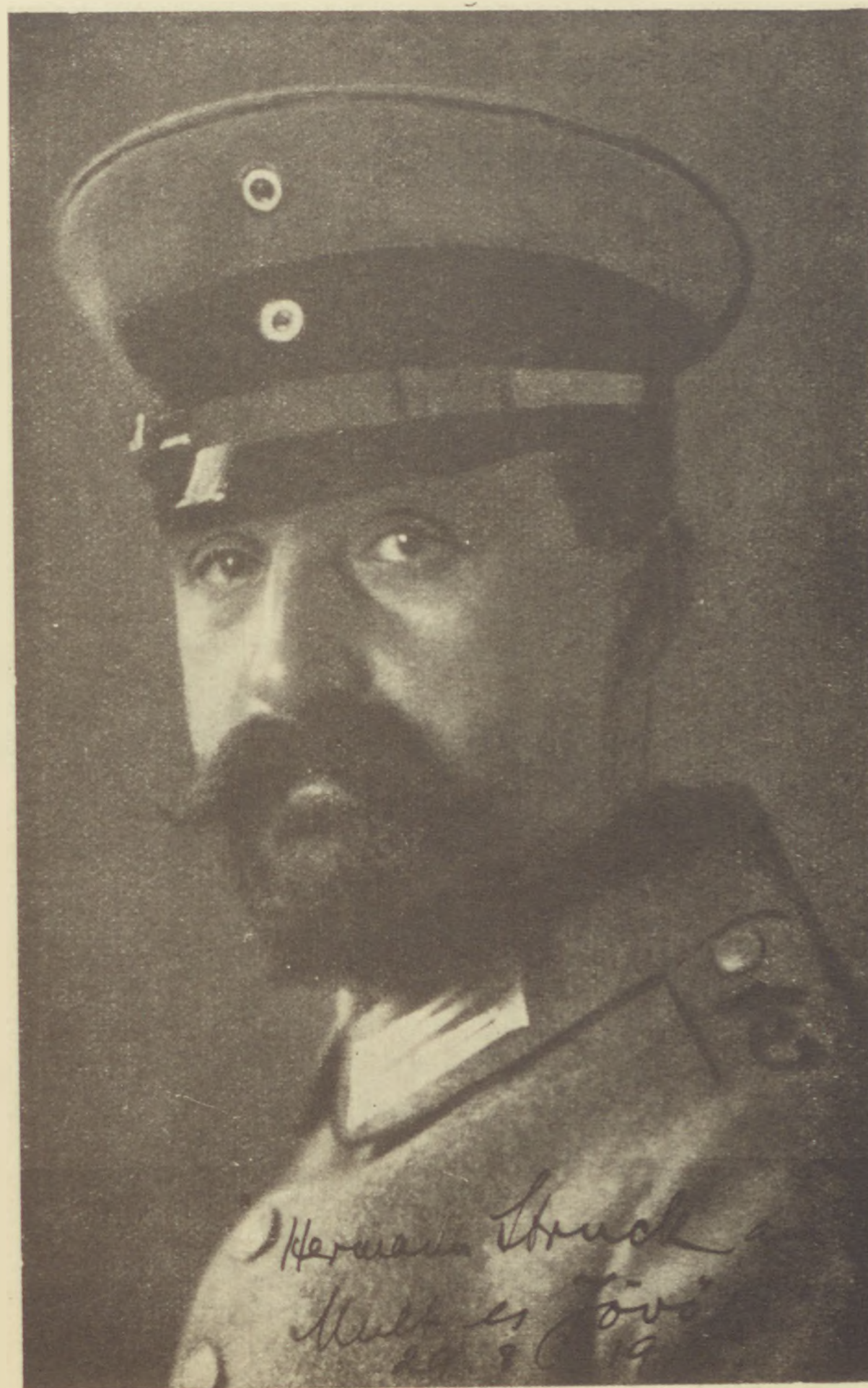


Beregi Ármin felvétele a balkáni harctérről

A hontalanná vált galíciai zsidóság szenvedése és ezenfelül igazságtalan meghurcoltatása tette időszerűvé galíciai számunkat, amely úgyszólván rehabilitálta hazátlanul hánykódó testvéreinket. A mindenféle vádakkal szemben a Mult és Jövő mint a régi zsidó kultúrának fejlődésre képes hordozóit mutatta be a galíciai zsidókat, ismertette a művészetüket és kulturális törekvéseiket.

Irodalmi és művészi jelentőségű volt a Mult és Jövő minden egyes száma. Pedig a háború alatt az anyagszerzés igen sok nehézségekbe ütközött. Legutóbbi számunk anyagát is a harctéren levő munkatársunktól csak apró részletekben, hónapokon át tartó levelezéssel kaphattuk meg. Íróink, poétáink legnagyobb része katonai szolgálatot teljesít. Mindjárt a háború elején bevonult két héber poéta munkatársunk, *Bolgár Mózes dr.* és *Feuerstein Avigdor* (Kova Albert), akiket a külföldön is a legkiválóbb héber költők közé soroznak. Mindketten az orosz fronton vannak és talán a szeszélyes sors úgy intézi, hogy éppen *Bialíkkal* és *Csernichovszkyval*, e két nagy orosz héber költővel, akik bizonyára most mint orosz népfelkelők szolgálnak, álljanak szemben a csatamezőn. Érdekes különben, hogy Feuersteinnak mai számunkban bemutatott *Makkábi-indulója*, amelynek szövegét és zenéjét is ő szerezte, amint számos katona írja, több csapat kedvenc indulója lett és ennek zenei ütemére marsolnak a harctér felé. Katonai szolgálatot teljesíteni jött haza Palesztinából *Abádi Imre*, akinek a Mult és Jövőben megjelent, mély zsidó érzéssel telített, művészi írásaiban bizonyára minden olvasónknak nagy gyönyörűsége tellett. Zsidó rajongása a Szentföldre vitte, ahol lelke megittasodott az ősi humus balzsamos lehelletétől és a palesztinai zsidó reneszánszának íhietett magyar poétája lett. De a hazának hívó szavára ezer akadályon keresztül törve, gyorsan visszasietett, élő cáfolatául annak az együgyű rágalomnak, hogy cionizmus és hazafiság ellentmond egymásnak. Ilyen koronatanu különben

Beregi Armin főhadnagy is, a Magyarországi Cionista Szervezet elnöke, aki a zsidó zenéről szóló cikkével keltett feltűnést a Mult és Jövőben ésakimint századparancsnok több mint száz ütközetben vett részt, míg végre megsebesülve, előléptetve és kitüntetve került haza 14 havi szolgálat után a déli harcterről. Katona lett a legtöbb fiatal munkatársunk: Gedő Lipót, Nagy Imre, Fejes-Boldizsár Ferenc, Földes Artur, Franyó Zoltán, Fleyner János, dr. Gellért Samu, Major Henrik, Somlyó Zoltán, Szilágyi József, Székely Béla stb., akik közül egyesek megsebesültek, egyesek kitüntetések kaptak. Az északi harcterről súlyos sebesülten hazakerült Loránt Mihály még legutóbbi versét is két mankójára támaszkodva hozta fel szerkesztőségünkbe. Külföldi munkatársaink közül Josef Awin osztrák honvédhadnagy, Hermann Struck önként jelentkezett a német hadsereghez, ahol jelenleg mint gránátos szolgál. A kemény katonai arcból és szigorú gránátos szemekből alig ismerhetni reá a finom tónusú, lágy és gyengéd művészi Hermann Struckra, akinek ábrándos arcvonásait olvasóink jól ismerik. Liliennnek a török harctéren készült rajzaiból épp mai számunkban mutatunk be kettőt. A jemeni tóráiró Németországban a művész legkeresettebb grafikai lapjai közé tartozik. Az a legenda terjedt el róla, hogy mikor a németek behatoltak Belgiumba, éppen



Hermann Struck, gránátos a német hadseregben



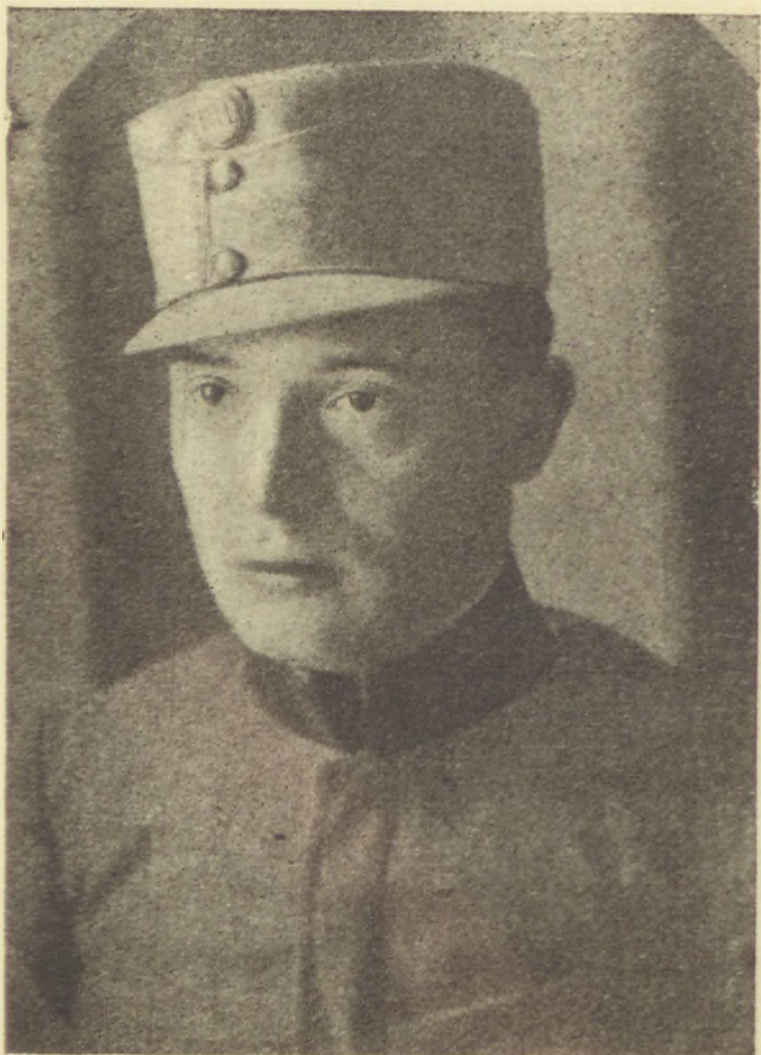
Dr. Gellért Samu az olasz harctéren

azt a tórarészletet írta, amely elbeszéli, hogy Mózes szabad átmenetet kért Szíchon országán át Kanaán felé, kártérítést ígérve mindenért, de Szíchon fegyverrel jött a zsidók ellen, mire Mózes leverte és elfoglalta az ő országát is. A jemeni tóráiró tehát Mózesrel igazolta Vilmos császárt.

Az első pót sorozások alkalmával besorozták főszerkesztőnk, dr. Patai Józsefet is, akit azonban a hadügyminisztérium a tényleges szolgálatra való bevonulás alól felmentett.

Nem kímélte a háború fontos feladatokat teljesítő adminisztratív munkatársainkat sem. Közülük Muraközy Árpád ez év eleje óta az északi harctéren szolgál, Ekstein Vilmos pedig, aki sok nagy csatában vett részt, hónapok óta fogoly Szamarkandban (Turkesztán, Ázsia).

Ilyen körülmények között nagy nehézségekkel kellett a Mult és Jövőnek megküzdenie, hogy megmaradhasson azon az irodalmi és művészi magaslaton, amellyel oly általános elismerést vívott ki magának. A technikai kivitelnek is sok akadályt kellett legyőznie. A nyomda személyzetének nagy része bevonult, a papír, a festék, a cinkografiai



Gedő Lipót



Dr. Földes Artur



Loránt Mihály

munka ára napról napra emelkedett, a zsidó olvasóközönség pedig egyre nagyobb számmal vonult ki a civiléletből a harcok mezejére.

Az egyre fokozódó nehézségek legyőzéséhez azonban erőt, hitet, kitartást kölcsönöztek a harctérről érkező csodás győzelmi hírek. A mi hőseink csodákat míveltek a csatateren és csodákat míveltek közvetve itthon is, amikor történelmi tetteikkel bizalmat, munkakedvet küldöttek haza, az otthonmaradottaknak, hogy dolgozzanak, küzdjenek és bízva bízzanak a diadalmas nagy jövőben.

Az a tény, hogy a Mult és Jövő e nehéz idők-ből, e félelmetes napokból, sőt immár esztendőkből, sértetlenül, erejének teljében került ki, sőt a súlyos körülmények között is kitűzött programjának tüneményes magaslatán állhatott, — mindenestre annak a tanubizonysága, hogy a Mult és Jövő valóban mély gyökeret vert a magyar zsidóságban, amelynek szeretete és áldozatkészsége lehetővé teszi, hogy kultúrtörténeti jelentőségű miszsióinkat mindig akadálytalanul teljesíthessük.

Mikor ezt a tényt örömteli hálával szögezzük le, hálánk mellett annak a reményünknek adunk kifejezést, hogy az Úr közel hozza azt az időt, amikor a fiúk és apák visszatérhetnek otthonukba, amikor győzelmi pálmákkal koszorúzva ünnepli hazánk a diadalmas békének, a zavartalan munkának és a folytonos továbbépítésnek szent ünnepét.

Az Omíke minden pártfogó tagja, illetőleg a Mult és Jövő minden előfizetője, díjtalanul kapja az Omíkenek 1916 elején megjelenő gyönyörű illusztrált **háborús albumát**, amelynek munkatársai a legelső magyar írók és művészek.

LORÁNT MIHÁLY: ÉJFEL A BETEGSZOBÁBAN

Alusznak már a fiúk csendesen.
Szívükben könnyed álmok vágya rezdül.
Csendben dalol a lelkükön keresztül,
a halk elmulás, fájón, édesen.

Talán még mindig Galíciát járják...
És megmozdul az ajkuk kis nyitással,
hogy kipattanjon szívük dús kalással
és felnyissa a lelkük rejtett szárnyát.

Repülő szócskák, halk álombeszédből
szállnak felém, de én nem értem őket...
látják talán most a csatát... a nőket?

A hold oly vágyón süt az ablakon be.
A csend szárnyain a muzsika száll
messziről lágy kéz, bús dalt zongorál.

LORÁNT MIHÁLY: ISTEN AZ ERDŐBEN

Tegnap még holt szívek hulltak ölébe,
S vér folydogált a zöld fűszőnyegen.
Ma szelíd folt a tavasz tengerébe'
Csöndes oáz a vészes földeken.

Tegnap halottak hörgése... vad lárma,
Vágyak, remények véres temetője.
Ma lankadt emberek dús, puha ágya,
Édes hazai álmok szemfedője.

Tegnap jajok remegtették az éjjelt,
Véres tusák cikáztak a kezekbe',
S ijedt karok kapkodtak a szemekhez.

S ma itt a szívekben az otthon éled,
Szomjas imák szállanak az egekbe,
Hatalmas ívben, fel-fel az Istenhez!

OROSZ-ZSIDÓ NOVELLAIRÓK

SCHOLEM ALEICHEM: EGY SOROZÁS VISZONTAGSÁGAI

Hogy honnan jövök? Óh, jaj nekem: a sorozásról jövök. Az ott a fiam, az a fiatal ember, aki kinyújtózva a padon fekszik. Vele utazom Jehupceből. Voltam ügyvédnél tanácsért és útközben professzorokkal is megvizsgáltattam, hogy mit tudnának talán mondani. Egy sorozást küldött rám az Eg! Négyyszer vacogtam ott és még mindig nem vagyok kész. Holott ő egyetlen fiú, egyetlenegy, igazi, finom, derék gyerek, törvényes katonai felmentvénnel. Mit bámulnak reám? Nem hiszik? Hallják csak, hallják!

A dolog története ugyanis ez: Én magam egy mezerecsi zsidó vagyok Mezerecsből. Mazepewkában születtem és Worotiliwkába vagyok illetékes. Egyszer ugyanis — gondolni se akarok rá — Worotiliwkában telepedtem le. De ma Mezerecsben lakom. Hogy én ki vagyok és hogy mi a nevem, nem igen érdekli magukat, gondolom. De fiamnak a nevét meg kell mondanom, mert az a dologra tartozik, sőt nagyon is. A neve Icig, vagyis Awróhom Jicchok, de Alterchen-nek hívják. Ezt a nevet ő adta neki, a feleségem — Isten tartsa meg épségben és egészségben — becézett gyermeke volt, az egyetlen, az egyetlenegy. Azaz volt nekünk még rajta kívül egy gyermekünk, egy évvel vagy másféllel fiatalabb, mint ő — a jó Isten tartsa meg jó egészségben. Eizik volt a neve, Eizik. Szerencsétlenség történt. Egyszer magára hagyták őt, vagyis Eiziket, én akkor még — gondolni se szeretek rá — worotiliwkai voltam, vagyis Worotiliwkában telepedtem le — és akkor ő, tudniillik Eizik, amint a padlón mászkált, a szamovár alá kúszott és a forró szamovárt — minden jó lelket mentsen meg az Isten — magára öntötte és halálra forrázta magát — a jó Isten tudja be a másíknak az éveibe. — Ettől az időtől fogva ő, azaz Icig, vagyis Awróhom Jicchok, a mi egyetlenünk lett és a feleségem — Isten tartsa meg — elkényeztette őt és Alterchen-nek becázte. Azt fogják kérdezni: Hogyan? Egy egyetlen gyerek, egy egyetlenegy, mi dolga van ennek a sorozással? — Hallják csak, hallják, hiszen ez éppen az én rettentő esetem. Azt hiszik talán, hogy ő, Isten ments, egy egészséges ifjú, amint elő szokott fordulni gyerekeknél, akik bőségben nőnek fel? Bizony tévednek! Két garast nem adnának érte. Egy szájalom ő, egy beteg ember. Vagyis betegnek, Isten ments, tulajdon-

képen nem beteg; de bizony semmi esetre sem egészséges. Kár, hogy alszik, nem akarom őt felzavarni. Ha felébred, látni fogják: árnyéka csak egy embernek, bőr és csont, hosszú és sovány, az arca mint az aszalt füge, és alakja — vékony, mint egy lülew, egészen ráüt a feleségemre, Isten tartsa meg jó egészségben, ő is szikár és sovány. No, kérdezek bárkit: amilyen hosszú és sovány ő, kell nekem talán sorozásra gondolnom? És hiszen nem is alkalmas és még hozzá mint egyetlen gyerek, törvény szerint fel is van mentve!

Sorozásra kerültünk. Hát a „felmentési levél”? Mi van a felmentvénnel? Sor sem került rá. S mi volt az oka? Egész egyszerűen: az én másíki fiacskám, Eizik, aki mint gyermek — minden jó lelket mentsen meg az Isten — a teafőzővel halálra forrázta magát, nem volt az anyakönyvben kitörölve; elfelejtették! Szaladtam az állami rabbíhoz, a gazfickóhoz és kiabáltam: „Zsivány, rabló, mit tettél? Miért nem törölted ki az én Eizikemet?” Kérdi a bolondja: „Ki volt az az Eizik?” — Hogyan, kérdem, nem tudod ki az Eizik? Eizik fiam, ki magára öntötte a forró szamovárt? — Milyen szamovárt? Kérdi az. — Jó reggelt, mondom; jó egy koponyád van! Egy ilyen koponya csak arra jó, hogy dióttörjenek rajta! Ki nem ismeri az én Eizikém történetét, aki a szamovárral halálra forrázta magát! Nem értem, milyen rabbi is vagy te! „Sájlé“-val nem jönnek hozzád, arra itt a rendes rabbi, Isten éltesse, vigyáznatok legalább a halottakra! Mire valók is vagytok ti állami rabbik — illekeitekkel és dijszabásaikkal?” Végtére kiderül, hogy szegény papot teljesen ok nélkül pocskondiáztam le, mert az eset a szamovárral egyáltalán nem is Mezerecsben történt, hanem még annak idején, mikor mi — gondolni se szeretek rá — Worotiliwkában laktunk. Ez mintha teljességgel ki-

repült volna a fejemből.



Orosz zsidó foglyok munkája.
Fűszertartó (Beszomim), patro-
nokból és egyéb hadiszerekből
(Dr. Kunos Ignác tulajdona)

Rövidesen — mit meséljek sokat — forogtam ide, forogtam oda, irások ide, irások oda — az én Awróhom Jicchokom, vagyis Icigem, kit Alterchennek is hívnak, elveszítette a privilégiumát. Oda volt a mentessége teljesen. Oh jaj és erőszak! Gondolja meg bárki: egyetlen fiú, egyetlenegy, igazi, derék, finom gyerek, törvényes katonai felmentvénnel — és nyoma se a felmentésnek! Most menj és jajgass könyörületért és segítségért — odavan! Vége!

De nem feledkezett el rólunk a mi nagy Istenünk az égben! Megy az én Alterchenom, vagyis Icig és a legmagasabb számot húzza a sorozásnál, a 699-eset! A bizottság táncolt örömeiben. Maga az elnök is megveregette bordáit és felkiáltott: Bravó, Icig, derék legény! Az egész város irigyelt engem. A hatszázkilencvenkilences szám! Micsoda szerencse! Mazel tow, mazel tow! Kísérjen a szerencse benneteket! Mintha csak a

א פערואונדעמער ראש השנה.



פערואונדעם זיינען דיא לוחות, אבער שפען פונקט ביי צום „לא תרצח“ פערואונדעם איז דער ארון קודש און צונעכונדען מיט שטריק, ער וואל נום אומפאלען: פערואונדעם זיינען אירישע סאלדאטען, וואס קומען ראונען און פערואונדעם דיא הערצער ביי אלעמען.

A sebesült Roshasono. „Sebesült a kötőfék, melyet éppen a „Ne öl“-nél tört ketté egy bomba, sebesült a Frigyszekrény és be van kötve kötéllel, hogy el ne dőljön. sebesültek a zsidó katonák, kik a templomban imádkoznak és sebesült a szíve mindenkinek“ (A newyorki Vorwärtsből)

200,000 rubeles főnyereményt ütöttem volna meg!

De a mi zsidócskáink!... Amint a szemlére került a sor, egyszerre mind letaposott, szálmás nyomorékokká lettek. Ennek ez a hibája volt, az meg sántikálni kezdett egyszerre, egy másiknak meg a szemével volt baja, emennek a tüdeje sípolt, amannak felszakadt egy régi sebe, egy másiknak ismét, tisztelettel mondván, kiütés mutatkozott a fején...

Rövidesen — mit meséljek sokat — az én fiamnak számához érkeztek és az én Icigem, vagyis Alterchenem, szegényke, megjelent a szemlén. Volt sírás nálam otthon, sírás és jajgatás. Borzalom! Feleségem, Isten tartsa meg jó egészségben, síró-göröcsöket kap, menyem elájul. Hogyisne! Hol is hallottak ilyet! Egyetlen fiú, egyetlenegy, igazi, finom, derék gyermek, törvényes katonai felmentvénnel s mégis egy darabka felmentvény nélkül! O meg, vagyis a fiam, teljesen közönyös, mintha az ügy reá egyáltalán nem is tartoznék. „Ahogyan jár egész Izrael, úgy jár majd a kis Izrael“ mondogatja. De emellett egész lénye reszket.

De nem feledkezett el rólunk a mi nagy Istenünk az égben! Az orvos megvizsgálja az én Icigemet, vagyis Alterchent, kiméri hosszában és széltében, megkopogtatja, ide-oda forgatja s megszólal végül: „Nem alkalmas, a kutya“, vagyis tulajdonképpen alkalmas, csak katonának nem alkalmas. Alig harmadfélujnyi a szélességben... Újból öröm, újból újjongás: Mazel tow, mazel tow! Ilyen szerencsések legyen az egész életben! A család egybesereglett, elhangzott sok-sok „lechajim“, hálát adtunk Istennek, szerencsésen utána voltunk a sorozásnak!

Amde a mi zsidócskáink!... Mit gondolnak, nem akadt köztük alávaló „fráter“, aki engem a hatóságnál feljelentett, hogy vesztegettem, „kentem“? Mit beszéljek sokat — nem múlik el két hónap s máris jön az írás, melyben az én Icigemet, vagy Alterchent felszólítják, hogy a kormányzóság székhelyén újból jelentkezzék sorozásra „revízió“-ra — amint ők mondják. Hogy tetszik maguknak az eset? Feleségem, Isten tartsa meg jó egészségben, síró-göröcsöket kap, menyem elájul. De hát hogyis ne! Kétszer sorozásra, egy egyetlen fiú, egy egyetlenegy, egy igazi, finom, derék gyermek, törvényes katonai felmentvénnel!

Rövidesen — mit beszéljek sokat — ha a hatósághoz hívják az embert, nem lehet elmaradni, utazni kell. A kormányzósági székhelyre utazunk. Szaladgáltam ide-oda. Talán segít az atyák érdeme, egy jó szó, ez, az. Menj, jajgass! Elbeszélem egynek az esetet — egyetlen gyermek, egyetlenegy s még csak nem is egészséges. — Az nevetni kezd. — És az én fiam? — Már szebb fiúkat is eltemettek, mondja ő, a revízió az lutri, tisztára lutri!

De nem feledkezett el rólunk a mi nagy Istenünk az égben! Az én Icigemet, vagyis Al-

terchent bevezették a szemlére és újból előről kezdték a vizsgálatot, széltében és hosszában megkopogtatták, ide-oda forgatták. „Nem alkalmas, a kutya!” Vagyis alkalmasnak alkalmas, csak katonának nem alkalmas. Egyikük ellenmondott s azt mondta: „alkalmas”. Az orvos kiabált: „nem alkalmas”. — Ez mondja „alkalmas”, az mondja „nem alkalmas”, alkalmas, nem alkalmas, ide és oda, míg végre maga a kormányzó fel nem emelkedik székeről, odajön és szól: „Egyáltalán nem alkalmas”, azaz alkalmas 99 engesztelónapi áldozatra. Azonnal táviratoztam haza, elváltoztatott virágnyelven: „Mazel tow, az árút teljesen használhatatlannak nyilvánították”.

Most még egyszer vissza kell térnem arra az időre, mikor még — gondolni se szeretek reá — worotiliwka-i lakos voltam és az én Icigem, vagyis Alterchen, még teljesen apró gyermek volt. Ekkor valami nagy, nagy összeírás volt a városban. Szobáról-szobára jártak és felírták mindenkiről, kicsiről nagyról, hogy mi a neve, milyen idős, hány gyermeke, fia, lánya van és hogy mi a nevük. Az én Icigemről is jöttek kérdezni, hogy mi a neve. Azt mondja a feleségem, Isten tartsa meg jó egészségben: „Alterchen”. Amaz megelégszik és megy és felírja: „Alterchen”.

A sorozás után pontosan egy évre új írás jön: keresik fiamat, Alterchent. Hogy jöjjön, Isten legyen irgalmas, sorozásra Worotiliwkába. Hát álmodhattam én erről!

Röviden — mit meséljek sokat — Iciget, vagyis Alterchent még egyszer sorozásra citálják. Feleségem, Isten tartsa meg jó egészségben, sírógörcsöket kap, menyem elájul. Hát hallottak már ilyet, a világ egyik sarkától a másik sarkáig, hogy egy egyetlen fiú, egy egyetlenegy, egy igazi, finom, derék gyerek, törvényes katonai felmentvénnel, háromszor sorozásra jöjjön! No, láss most te hozzá, beszélj törökül, beszélj tatárul! Mit lehet ilyenkor tenni? Szaladtam a hitközséghez, jajveszékeltem, hogy tíz zsidó esküdjön meg s adja írásban, hogy tudomásuk van arról, hogy Icig, az Avróhom Jicchok és Avróhom Jicchok az Alterchen és hogy Alterchen és Icig és Avróhom Jicchok mind együttvéve egy és ugyanazon személy.

Az írást megkaptam és Worotiliwkába rohantam vele. Találkozom ott egy zsidóval, Reb Joszella s azt kérdi tőlem: „Mit csinál maga itt?” De hát én nem akarom neki elárulni — minek is, jobb ha nem tudja — s mondom: „Dolgom van egy földbirtokossal”. — „Milyen ügyben?” kérdi. — „Dara ügyében”, mondom én. „Vásároltam darát és felpénzt is adtam. Most nincs sem darám, sem felpénzem; megdöglött a tehén, borjával együtt!” — Rohanok a katonai bizottsághoz.

Amint belépek, egy írnot talállok. Átadom neki az írást. Az elolvassa az írást és teljesen



ניקאלאי ניקאלאיעוויטש (רעזענענדיג פראנץ יאזעפ'ן און ווילהעלם'ן) : — אד, סארא נעכט! — זיך גאד נישט נעריכט אויף אייך, אבי איך האב נערעכענט וויין ביי אייך אין בערלין און אין וויען...

Nikolaj Nikolajevics megpillantja Petrograd mellett a távolból felbukkanó Ferencz Józsefet és Vilmos császárt: — Micsoda vendégek! Nem is készültem reátok. En akartam benneteket meglátogatni Bécsben és Berlinben (A newyorki Vorwärtsből)

megvadul, az írnot tudniillik és erőnek erejével az arcomba gyűri a papirost, Isten mentsen és őrizzen minden rossztól! „Menjetek az ördögbe a ti zsidó neveitekkel és a ti zsidó fogásaitokkal! Meg akartok szabadulni a sorozástól, átkozott zsidók! Nálatok Jicchok lesz Avróhomból és Icig lesz Jicchokból, Icigből meg Alterchen. Nem, ilyen forgatásokat mi nem fogadunk el, ilyen csereberéket.” — Most így gondolkozom: Cserebere alatt talán egy rubelt ért. Előveszek egy rubelt s a kezébe akarom nyomni s halkan momolom: Bocsásson meg Nagyságod! Ekkor pokoli lármát üt: „Vesztegetés!...” Szaladva jöttek az írnotok — és mit meséljek sokat — szépen kidobtak. Ilyen egy szerencsétlenség! Épp olyanra kell akadnom, aki nem fogad el!... No, de zsidók között nem vagyunk még elveszve. Találtam egy zsidót, akinek a révén „elfogadnak”. Úgy segített ez is, mint a halotton a piócák és végül úgy maradt a dolog, hogy nekem még egy fiam van, akit Alterchennek hívnak és ez jelentkezzék Worotiliwkában a katonaságnál. Gyönyörű dolog, mondhatom!

Bizonyára erősebb vagyok a vasnál is, hogy ezt az évet túléltem. Természetesen, ha vissza-



1 drbarr.

ניסא לאי : אנשעל, אנשעל, איך
זע... ראד נאר ניט אונזער ארמיי.
ניסא לאי : ניקאלאיעוויטש
(דער הויפט קאמאנדיר) : א וואונדער-
איך בין עפעס אביסעל העכער פון דיר
און איך זעה איהר אויך ניט.
ניסא לאי : וואס ציטערען דינע
פייס אויף?
ניסא לאי : ניקאלאיעוויטש
וואס מיינסטו, לאנגע פייס ווערען ניט
אויסגעמישעט פון אויף פיעל לויפען?

Karikatura Nikolajevics és a cárról
(A newyorki Vorwärtsből)

gondolok: miért is reszkettem egyáltalában? Ha tízszer is sorozzák — jól tudom, hogy nem alkalmas, a kutya! Vagyis hogyan, hogy nem alkalmas?! Alkalmasnak minden bizonnyal alkalmas, csak katonának nem alkalmas... És kétszer már amúgyis kimustrálták... De mindezt csak utólagosan gondolja meg az ember. Akkor, az idegen városban, egy hivatalban, emberekkel, kik nem fogadnak el — akkor beszéljen valaki!

De nem feledkezett el mirőlunk a mi nagy Istenünk az égben! Az én Alterchenom, vagyis Icig, ismét magas számot húzott és ismét előállt. Isten csudát tett, a sorozóbizottság Worotiliwkában ismét kimondta: „nem alkalmas“ és fehér lapot nyomtak a kezébe, elbocsátó levelet. Isten segítségével már két fehér lapunk volt. Hazaérkeztünk. Borzasztó öröm. Oriási lakoma. Meghíva majdnem az egész város. Vigadás estétől reggelig. Kivel cseréltem volna! Ki volt olyan boldog, mint én? Talán a cár sem!

És most hadd térjünk vissza az én Eizikemre; aki fekszik és pihen szegényke, aki — számítsa be a jó Isten a másiknak az éveibe — mint gyermek magára döntötte a számovárt. No, szép kis esetet fognak most hallani! Profétának kellene lenni! Az a szépséges röv, a worotiliwkai rabbi, elfelejtette őt az anyakönyvben kitörölni, a megboldogultat tudniillik; és most felrójják nekem, hogy van még egy fiam. Eizik, akinek az idén kell sorozásra jelentkezni. Egy bomba volt ez. Milyen szerencsétlenségek hullnak rám? Eizik már régen a másik világon van — így szólok magamhoz — és megbeszéltem a rabbinkkal, hogy mit kell tenni. — „Az ügy nem áll jól“, mondja. — „Hogyan?“ kérdem. — „Nem áll jól“ mondja „mert Icig és Eizik egy és ugyanaz a név.“ — „Hogyan?“ kérdem „Icig és Eizik

egy és ugyanaz a név?“ — Feleli: „Icig az Jicchok, Jicchok az Iszchák, Iszchák az Izsák és Izsák az Eizik“. — Jól forgat!

Rövidesen — mit meséljek sokat — keresik az én Izsákomat, jön a parancs, jelentkezzen sorozásra.

Volt nálunk újból sírás rivás! Mit beszéllek, sírás? Mintha a szentély pusztult volna el! Elsősorban is eszébe jutott feleségemnek — Isten tartsa meg jó egészségben — a megboldogult s a régi seb újból felfakadt. Inkább, mondta, élne és jelentkezne sorozásra, semmint hogy a föld alatt pihen. Másodsorban pedig remeg, hogy talán végül is, Isten mentsen és őrizzen (még elgondolni is borzalom), talán csakugyan úgy van, amint a rabbi mondja, hogy Icig az Jicchok, Jicchok az Jiszchák, Jiszchák az Izsák és Izsák az Eizik s az tényleg nem volna jó. Így mondja ő, a feleségem, Isten tartsa meg jó egészségben, és sírógörcsöket kap, a menyem elájul, mint rendesen.

Hát kell itt beszélni: egy egyetlen fiú, egy egyetlenegy, egy igazi, finom, derék gyerek, törvényes katonai felmentvénnel, háromszor állt, két fehér lapot kapott és még mindig nem kész. Lábomat a nyakam közé szedtem és elutaztam Jehupecbe, hogy egy okos ügyvéddel beszéljek. Fiamat magam mellé vettem, hogy professzorhoz menjek vele, hogy meghalljam, mit mond a professzor, alkalmas lesz-e vagy sem. Noha magamnál nagyon jól tudom, hogy nem alkalmas a kutya! Vagyis alkalmasnak éppen alkalmas, csak katonának nem alkalmas... És ha majd meghallom, hogy mit mond az ügyvéd és mit mond a professzor, nyugodtan alhatom és nem lesz több gondom a sorozással. De kiderül, hogy az ügyvédek és a professzorok mind együttvéve sem tudnak semmit. Az egyik így beszél, a másik úgy beszél; amit az egyik mond, a másik rossznak tartja, — bele lehet bolondulni!

Az első ügyvéd, akire akadtam, egy tökfej volt, egy csiszolatlan koponya, dacára magas homlokának és fénylő kopasz koponyájának, mely mintha várta volna, hogy téstát teregessenek ki rajta. Még csak meg sem tudta érteni, hogy ki Alterchen és ki Icig és ki Avróhom Jicchok és hogy Eizik ki volt. Elmondom neki mégegyszer és mégegyszer, Alterchen és Avróhom Jicchok és Icig egy és ugyanazon személy, Eizik pedig az, aki a számovárt magára döntötte, mikor még Worotiliwkában laktunk. Amikor már azt hittem, hogy készen vagyok vele, egy teljesen új kérdést intéz hozzám: „Mondja csak, ki a legidősebb, Icig-e, vagy Alterchen, avagy Avróhom Jicchok?“ — Hallottak már ilyet! Mondom neki: „Már tizenötször mondtam magának, hogy Icig és Avróhom Jicchok és Alterchen együttvéve egy és ugyanaz a személy; vagyis, az ő valódi neve Icig, vagyis Avróhom Jicchok, csak hívni hívják őt — már mint az anyja — Alterchennek. Az

anyja így becézte. Eizik pedig az, aki magára döntötte a számovárt, mikor még Worotiliwkában laktam“. — „És mikor“ kérdi az „mely évben került Avróhom Alterchen, azaz Jicchok Eizik sorozásra?“ — „Mit fecseg itt maga?“ törtem ki „mit kever itt össze-vissza tücsköt, bogarat! Először életemben akadok egy ilyen nehézfejű zsidóra! Hányszor dudáljam a fülébe, hogy Jicchok és Avróhom Jicchok és Icig és Eizig és Alterchen, ez mind, mind egy ember!“

„Sá,“ csitítgat ő „ne kiabáljon annyira! Mit kiabál?“ ... Erdemes ezzel az emberrel tovább tárgyalni? ... Hogy rövid legyek — köptem egyet és szaladtam egy másik fiskálishoz, ennek jó koponyája volt, talmudi koponya volt ez, csak kissé túlfurfangos, túlokos volt egy kissé. Ez összeráncolta homlokát és „tanult“, a törvény szövegét tanulta, forgolódott, okoskodott, következtetéseket vont le, hogy ezen és ezen paragrafus szerint a mezerecsi magisztrátus egyáltalában nem is volt illetékes, hogy őt beírja. Ellenben, füzte tovább, létezik egy törvény, hogy ha itt beírták és ott nem írták ki, úgy ki *kell* őt írni; és létezik ugyancsak egy „záradék“, hogy ha itt beírták, ott meg nem írták ki, akkor ... Rövidesen, egy ilyen törvény s egy olyan törvény, egy ilyen záradék s egy olyan záradék; végül teljesen „bezárta“ a fejemet és kénytelen voltam egy harmadikhoz rohanni. Ekkor meg éppenséggel egy slemilre bukkantam, egy teljesen fiatal ügyvédecskére, egy vadonat újra, aki nemrégén végezte el a jogot, nagyon jó, nagyon finom emberke, olyan volt a nyelvecskéje, mint valami kis harang. Ügylátszik gyakorolta magát a beszédben, mert ha beszélt, észre lehetett venni rajta, hogy az meglepődéssel tölti el, a beszéd tudniillik. Végül is teljesen fellelkesült, egy hosszú prédikációt intézett hozzám, úgy hogy félbe kellett szakítanom: „Mindez nagyon szép és nagyon finom“ mondom, „Önök teljességgel igaza van, de mit használ az nekem, mondom, ha ön siránkozik felettem. Minek sirat ön engem? Adjon inkább egy jó tanácsot, mondom, hogy mit tegyek a fiammal, talán, Isten őrizz, mégis behívják?“

Rövidesen — mit meséljek sokat — végül is ráakadtam egy igazi, egy valódi ügyvédre. Ez, értsenek meg engem, igazi ügyvéd volt, a régi ügyvédek közül, egy ügyvéd, aki megérti a tényálladékokat. Előadtam neki az egész esetet, aleftől táfig. Az egész idő alatt lehunyt szemekkel ült és figyelt. Azután megszólalt: „Vége? Készen van? Utazzon nyugodtan haza. Azért, hogy a halottat nem vezettették ki az anyakönyvből, több mint háromszáz rubel büntetést semmi esetre sem fog fizetni.“ — „Ez az egész?“ — mondom — eh, ha megvolna háromszáz rubellel! De én aggódok a fiamért, aggódok!“ — „Micsoda fiú?“ — „Mi az — mondom —, hogy micsoda fiú? Az én fiam, Icignek hívják.“ — „Mi köze van — kérdi

— ennek az egész ügynek Icighez?“ — „Micsoda kérdés — mondom — talán behívják őt még egyszer?“ — „De hiszen, amint ön mondja, fehér lapja is van már neki.“ — „Kettő, mondom, kettő van neki.“ — „Ebben az esetben — kérdi — tulajdonképpen mit akar maga?“ — „Akarni — mondom — nem akarok semmit, ugyan mit is akarhatnék? Csak aggódok, mondom, mert most Eiziket keresik, Eizik meg nincs már, fiam pedig, Icignek hívják, be van vezetve Avróhom Jicchoknak is és Jicchok — így mondja a rab-bink — az Izsák, Izsák pedig Eizik; azt lehetne hinni, Isten őrizz, hogy az én Icigem, vagyis Avróhom Jicchok, azaz Alterchen, ugyanaz a személy, mint a megboldogult Eizik.“ — „Nos mit árt — mondja ő —, mit árt? Ellenkezőleg, annál jobb, így egyáltalán nem fogják megbüntetni. Hiszen neki, amint ön mondja, fehér lapja is van.“ — „Kettő — mondom — két fehér lapja. De ez Icignek van és nem Eiziknek.“ — „De hiszen Ön szerint — mondja ő — Icig ugyanaz, mint Eizik!“ — „Ki állítja azt — mondom —, hogy Icig az Eizik?“ — „Hiszen Ön maga mondta!“ — „Én — mondom —, hogy tudnék ilyet mondani! Hogy állíthatnám én, hogy Icig az Eizik, ha Icig az az én Alterchenem, Eizik pedig az, aki a forró számovárt magára döntötte, annak idején, amikor én még worotiliwkai voltam, Worotiliwkában tudniillik...“ Ő, az ügyvéd, vörös lesz mint a rák és kerget kifelé: „Takarodjék innen — mondja —, maga unalmas héber!“ Értik maguk, mit jelent ez? Hogy én egy unalmas zsidó vagyok! Van erre szó? Én és unalmas? Én!...

(Molnár Ernő fordítása.)



Major Henrik karikaturája önmagáról

MOLNÁR ERNŐ: A GYEREKKATONA



Ugyan mi bírta rá a szegény, kis Grosz Józsi, az ő vékony gyerekcsontjaival, szűk, göthös mellével, középnyurga természetével és kis madárfejével, hogy belépjen a tízes honvédek közé? Ugyan mi vitte rá, mely titokzatos, felbuggyanó erő, az ijedtszemű kis diákgyereket, hogy odahagyja a pesti gimnázium csendes örömeit, a mély fellelegzést, ha lecsengették az órát, a játékos tízperceket, a vajas kenyerek boldog majszolását, a derűs latin klasszikusokat s az örök békét prédikáló prófétakönyveket — s levette szűk, kis, kék zakkóöltönyét csukaszürke bakamundérba öltözködjék, könyvestáska helyett Mannlicher-puskát vegyen az oldalára, — s ahelyett, hogy a nyugalmas iskola meleg termeiben telepednék le, sáros pocstás lövészárkokba tegye át a maga lenge, vékony, tizenhat esztendő, sovány testét?

Szegény, kis Grosz Józsi, én a nyáron találkoztam vele, a hajdúk ősi fővárosában, közös rokonnál, mikor épp egyik kis hős öcsénket sirattunk, ki a középgalíciai győzelmes csatákban hullott el, május végén, — s a vékonyka Józsi már akkor igen rossz színben volt. Ahogy rávetettem szemeimet, egy szenvedésekben megférfrasodott, verébszemű fejcskét pillantottam meg, a szemekben a belső láz tüzes izzásával. Magam előtt akartam bocsátani őt, a kis hőst, a vendégszoba ajtaján, de ő szerényen előretessékelt. A kiállt szenvedések és gyötrelmek revelálták benne a férfit, ő, de a mozgása, mozdulatai még kiforratlan, zavaros, meg nem állapodott gyermekmozdulatok voltak.

Szegény, kis Grosz Józsi, kinek már nagyapád tüdejében vígan tenyésztek a sorvadás gonosz bacillusai, te ugyan nem sokáig védted a hazát. Megvert Szerbia első őszi esője, első sara lehúzott a latyakos galíciai országutaknak, s tudód sípolni kezdett, piros rózsák ültek ki gyermekarcodra, szemed két csillaga lázasan kigyúlt, — izmaidban, ifjú, gyengéd izomzatodban meg a köszvény rút, kegyetlen, szaggató dudorai ütötték fel gorgófejüket. S te most jársz, egyik kórházból a másikba, egyik városból a másikba s már bánatos szakértője vagy megkinzott, szegény gyermektested fájdalmas, atavisztikus nyavalyáinak.

Szegény, kis Grosz Józsi, most rokonlánykák kedvence, kik nem a gurnival ráncosra húzott, lötyögő, kopott katonazubbonyodat nézik, hanem a *katonát* látják benned, hogyan is kerülhettél te a csatamezőre? Igaz-e amit mondanak rólad, hogy amikor a kaszárnnyában önkéntesen a sorozók elé léptél, apád aláírása a szülei beleegyezésen hamisított volt? Igaz-e, hogy kinél kvártélyon, kosztos és apai felügyeleten voltál, hetekig nem tudta, hová csavarogtál el, mígnem megkapta

tőled az első rózsaszín tábori lapot? S tudják-e szegény, öreg szüleid valahol a sáros Abaúj egy apró falucskájában, szegény, öreg, imás, zsidó apád, hogy az ő vénségük gyermeke, reménységük, az édes, elcsavargott az iskolapadból „elzüllött” s elment — hazát védeni?

Szegény, kis Grosz Józsi, önérzetes gyerekkatona, pusztuló katonagyerek, kinek lelke a könnyennyiló, jószívű rokonerszények zöldes-fehér és pirosas-kék bankóit csak a visszafizetés ígéretével tudta zsebre-gyűrní, — ugyan mi lesz veled? Meddig fogod még hurcolni a halál ekéjével felszántott, a pusztulás magvával bevetett, szenvedő testedet, te hős, kis, zsidó diákgyerek? Melyik kórházban húzzák majd a fehér leplet a végső nyugalomban megbékélt arcod fölé, melyik városban tesznek majd vissza, négy gyalulatlan, fekete deszkaszál között, az anyaföld jószágos ölére? Ugyan mi szándéka lehetett veled a kifürkészhetetlen, titkosvégzetű, örök Törvénynek, midőn ama első, szentséges, nagy lázban a te lelked szíkráját is kigyullasztotta? Pusztulásodra tört-e? Avagy csak az ő óriási, férfilelket, gyermekszívet s mindent, mindeneket legyűrő erejét és hatalmát akarta demonstrálni előttünk, magával ragadván téged, — hogy leborultan leboruljunk színe elé s imádva imádjuk őt?!

SOMLYÓ ZOLTÁN: A BETŰ ÉS A KÖNNY

A jobbkezemben fut a toll,
a balban cigaretta füstöl.
Az életemnek titkait
sosem láttam a kékes füsttől,
mit a szívemre kergetett
a hánytvetettség nagy kazánja.
A jobbkezemben toll vet árnyat,
a bal alatt a szívem szárad.

Betűk: egyetlen társam,
csak jertek elő, enyhítsétek
az átkozottnak kinjait,
amiknek fénye a tiétek.
Egy betű annyi, mint egy csepp
Tintánál is gyászosabb vérből . . .
Betűk: egyetlen segítségem,
tanuk legyetek földön s égen:

Hogy jobbkezemben volt a toll
S a balkezemmel könnyem törlem.
Sok volt a könny és a betű,
mit rámszabott a földi törvény.
A szem, ha könnyes, hálýogos;
a betű fénylik, hogyha könnyes . . .
A jobbomban a toll megállhat,
De könnyem enyhet hol találhat? . . .

DR. DÉRI FERENC



karrier, melyet Déri Ferenc be-
futott s amelynek az alpolgármester-
ség csak egy nagyszerű állomása a
nagyszerűbb folytatás felé, biztos,
megírt, mint a csillagok útja. Az
érték nem kallódik el, ahogy min-
den energia megmarad: a képességek kijelölik
a pályát, amelyen emelkednie vagy hullania ren-
deltetett a férfiúnak. Déri Ferenc emelkedése az
ő kiváló kvalitását dicséri. Pusztán a munkájával
lett azzá, amí, és azzal, ahogy a munkáját meg-
fogalmazta és elvégezte. Konceptusa volt, önálló
és mélyjáratú: ezt ma már Európa-járt pedagó-
gusok mondják, akik Budapest tanügyét éppúgy
megbámulják, ahogy valaha a Lánchídat csodálták
az idegenek, mint a világ hetedik csodáját. Ebben
a fiatal, hirtelentákolt, soknépű városban olyan
modern iskolákat tervezett és emelt s a tanítás-
nak olyan fejlett művészetét remekelte Déri Ferenc,
hogy a régművelt, évszázak óta iskolázó külföldi
nagyvárosok bizvást irigyei lehetnek Budapest-
nek.

Nem volt szakadár, elődei építkezését nem rom-
bolta le: konzervatív nyomokon haladt a józan
modernség felé. Kiváló elődei voltak s az idő,
amelyben dolgozott, a termelés ideje volt. Bárczy
István polgármesterségének munkás tíz-esztendeje
rányomta a márkát az ő munkájára is: amit
megcsinált épp ezért biztos és nagyszerű. Bárczy
maga is vezette a közoktatás ügyosztályát s úgy-
látszik a fővárosnak ez a legnehezebb hivatala
mondja ki a maga szigorú tauglichát: itt lett al-
kalmas Bárczy s itt kapta meg a kiválóság fém-
jelzését Déri Ferenc.

Végtelenül szerény és egyszerű. Halkszavú be-
szédéből egy haromezeréves előkelőség udvarias-
sága sugárzik. Valami különös mosoly bujkál
fekete bajusza alatt: csak a puritánok tudnak
így mosolyogni. Szíve van, szívéből fakad a
munkakedve meg a tehetsége. El kell olvasni
rendeleteit, szociális köriratait: egybegyűjtve hatal-
mas kötet líra. Meg kell nézni őt hivatalában,
amint dolgozik kora reggeltől késő estig, jóval a
hivatalos órákon innen és túl. Hogy minden rend-
ben legyen, mindent, ami fontos, maga vesz kezébe,
s amit a kezébe vett, elvégzi becsülettel. S szinte
csoda, hogy minde sokoldalú fővárosi elfoglaltság
mellett jut ideje, hogy általános társadalmi dolgok-
ban s a zsidóság nagy testületeinek és kiemel-
kedőbb mozgalmainak kultúrmunkájában is részt
vegyen.

Valósággal szerelmese a munkának: a rend s
a mindent elvégzésnek generálisa. Innen van
páratlan ökonomiája, melyet páratlan emlékező-
tehetség támogat. Ötezeregynéhány tanár, tanító,
ovónő működött alatta s ő csaknem személyesen
ismerte valamennyit. Mindnek az ügyét tudta,
tehetségét, birását, törekvését látta. Azt hiszem, a



Dr. Déri Ferenc, Budapest új alpolgármestere

tanító, aki előtte állt, kissé zavarban volt mint a
kisdiák, mert Déri tanácsnok a tanítók minden-
tudója, élő protokollum. Ez az ő fegyelme. Egyéb-
ként nemes és megértő: minden küzdő-kezdő
mecénása.

Hogy alpolgármester lett, a tanügynek ezzel
aligha mondott véglegesen búcsút. Végtére ez az
ügy van olyan fontos és van olyan szövevényes,
hogy elbír egy alpolgármesteri vezetőt. Bizonyos,
hogy Déri Ferenc dr., amíthogy jóideje alpolgár-
mesterkedik és intézi a tanügyek mellett a székes-
főváros sok egyéb dolgát, most mint valóságos
alpolgármester, nem viszi magával azt a rengeteg
tapasztalatot, amit az iskolaügy körül szerzett.
Ezekre a tapasztalatokra s az ő eleven talentumára
még szükség van itt, ahol (el ne bizakodjunk a
bámuló külföld mián) sohasem lehet eléggé töké-
letes az alkotás.

Mindenesetre érdekes elgondolni, hogy mint
alpolgármester, hol és hogyan fog dolgozni Déri
Ferenc ennek a világvárosnak szebbé, jobbá, csodál-
tabbá tételéért. Csöndes, dolgos keze bele fog
nyúlni a régi akták közé s a szíve meg fog termé-
kenyülni az ügydarabok pergamenjei között. S
ami önála termékenység: Budapestnek modernség,
kultúra és jólét.

Kaczér Illés

HÉBER ÁBÉCÉS MÉZESKALÁCS



mézeskalácsosok, elegánsabb szóval: a „bábsütők“ évszázados céhe feloszlott és beleolvadt a cukrászok virágzó ipartestületébe. A nagymúltú céhnek egyetlen zsidó tagja sem volt soha, de a zsidók talán nem is törték magukat nagyon utána. Hiszen, amikor a magyar zsidóság felszabadult, a mézeskalácsos-ipar már magában viselte a hervadás csíráját és iparművészi jelentősége is aláhanyatlott. Egy érdekes zsidó emléke mégis maradt a bábsütők céhének. Azok közt a népművészeti formákban rendkívül gazdag bábsütőminták közt, amiket *Lajta Béla* művészi ösztönének sikerült összegyűjtenie és a pusztulástól megmentenie, van egy héber számtábla, amelyet a XVIII. század végi bábsütők bizonyára mint zsidó iparcikket hoztak forgalomba. Az az R. F., aki a számtábla betűit mintázta, igyekezett is a zsidókat minél csinosabb betűformákkal megnyerni és az a héber alefbéth, amelyből talán a mézeskaláccsal dédelgetett gettó-gyerekek a zsidó betűket tanulták még, valóban mai szemmel nézve is szépnek, artistikusnak mondható. (P. J.)



Héber ábécés mézeskalácsminta

TOLL-HEGYRŐL

MISE- ÉS KADDIS-ALAPÍTVÁNY. Az orvos-professzor végrendeletet írt és minthogy életében is laviroznia kellett a zsidó és keresztény vallás között, nehogy az egyik felekezetből akvirált pácienseit elveszítse, halála előtt így gondolkodott: „Most színt kell vallanom végre, zsidó vagyok-e vagy katolikus, de minthogy a keresztény temető magának reklamál, nem lehet tovább titkolózni és be kell vallanom az igazat, amit olyan sokáig letagadtam, hogy kikeresztelkedtem. De ne hogy azt mondják, hogy érdekből tettem, mise-alapítványt hagyok lelkem üdvösségének előmozdítására, hiszen ha hitem szerint nem is használ, de legalább is semmiképp sem árt. Ámde mise-alapítvánnyal nem lehet imponálni a zsidóknak, akik végre is tudják, hogy egy egyetemi professzor nem igen szokott kikeresztelkedni — meggyőződésből. Hagyok tehát egy kaddis alapítványt is, hogy a zsidók lássák, ami kicsit igaz is, hogy szívemmel, lelkemmel mégis csak hozzájuk tartozom.“ Így gondolkodott a renegát professzor és csinált furcsa végrendeletet mise- és kaddis-alapítvánnyal. Ami kívülről nézve komikus, de belülről nézve bizony könnyfakasztóan tragikus.

A FÉRFISZABÓ ÉS FŐKONZUL APRÓHIRDETÉSE került hozzánk több példányban olvasóink szíves figyelméből. A Mózes-szakállú férfiszabó és főkonzul elárúsítónőket keres és a napilapokban közzétett apróhirdetése szerint a főkellék nem az ügyesség, a jártasság, a finomság, hanem a *keresztény vallás*. Első pillanatra azt gondoltuk, hogy a derék izraelita hirdetőcég a főnöki Mózes-szakállhoz illő ortodox vallásosság elvei alapján holmi sabbesz-gójokat, illetőleg sabbesz-gójtéket keres, nehogy kénytelen legyen maga vallása törvényeit megsérteni. Ebben a feltevésünkben azonban, úgy látszik, csalódtunk. Mert a férfiszabó és főkonzul nem olyan jámbor ortodox, mint amilyennek külsőleg tetszik. Tehát, úgy látszik, a zsidóság az, amit nem akar az elárúsítónőkben megtűrni. Egy derék, finom, ügyes zsidó elárúsítónőnek ki kell tehát előbb keresztelkednie, hogy méltó legyen arra, hogy nála egy férfinadrágot adhasson el. Vagy a Mózes-szakállú férfiú talán nem bízik a zsidónők erkölcsének szilárdságában? Vagy talán nagyon is bízik és éppen azért?

CHANUKKA ÉS KARÁCSONY mindegyik szép ünnep, az egyik zsidónak, a másik kereszténynek. De akik oktanul felcserélik a chanukkát a karácsonnyal, bizony gerinctelen gettó-zsidók, akik szentségtörők módjára törnek be mások vallási szentélyébe és hitetlenséggel gyalázzák meg mások hitét.

Secundus.



Ellegretto **Makkabi-induló** Szövegét és zenéjét írta: Arvidor Feinero-Zeig.

Ce-fi-rat hat-chi-fah naf-li-pah mi-ra-viv All-ri-nah cha-da-sah hit-chip- lél had-daru

U-nu a-ché-nu lin-ai-kat he-a-viv U-vo-u ham-mu-nim lach- nu-u-kat ha-am;

O'-mir-rach-lit-o-rer le-nar a-vo-té-nu Ka-jiz-ra lin-vo-rov ba-har u-na gay;

Há-mach-mu na-i-dah be- chag-pi cha-pé-nu, ki dam Ma-tit-pa-hu gam ha-nu od chag.

Refrain

U'-nac-ve ha-a-rec pa dé-nu na-ri-mah Sam ne-pó Jisz-rac-el nid-da chah;

Be-zem El ham-mach-lim he-as-fu Kad-di-mah Sim-se nu sam ~~le-pis-ra-~~ chah;

Sim-se-nu sam o-le liv-ra- chah.

Fine

KRÓNKA- ÉS-ÖZEMLE

AZ OMIKE HÁBORÚS ALMANACHJA, amelyet mai számunkban maga dr. Hevesi Simon, az Omike elnöke méltat, amint az eddig beérkezett kéziratok mutatják, valóban a világháborúnak monumentális zsidó emlékműve lesz. A magyar írók és művészek gárdájának legjelesebbjei irnak az Almanachba, amely a nagy idők emelkedett hangulatának hűséges tükré lesz. A háborús szépirodalmi munkák, versek, novellák, rajzok, képek gyönyörű sorozata mellett helyet foglalnak majd benne a háborús idők árjában felvetett legsúlyosabb problémák népszerű fejtegetései, továbbá a Magyar Zsidó Hadi Archivum anyagának legkiemelkedőbb részei, tábori levelek, fényképek, statisztikai adatok stb. stb. Az Archivum az Almanach szerkesztésével párhuzamosan nagyszabású akciót indított eddig gyűjtött anyagának kiegészítésére, hogy a legérdekesebbet és legértékesebbet az Almanachban közzéadhassa. Ezért fordult ismét a zsidó intézmények vezetőihez a még hiányzó adatok beküldése végett. Természetes, hogy az Archivum nem teheti közzé az Almanachban az általa gyűjtött összes adatokat. Hiszen már eddig is olyan rengeteg adathalmaz áll rendelkezésére, amely hatalmas köteteket töltene meg. De nem gondol egyelőre ezeknek közlésére már azért sem, mert hiszen éppen az Archivum vezetősége fejtette ki, hogy az ilyen gyors adatközlést helyteleníti és most csak *adatgyűjtést* kell végezni a történelem számára. Az Archivum akciója tehát tisztán tudományos természetű és az Omike Háborús Almanachjában csakis a legkiemelkedőbb mozzanatokat fogja anyagából megörökíteni, azt ami a nagyszerű kép kiegészítéséhez szolgál. A Háborús Almanach szerkesztői: dr. Hevesi Simon, az Omike elnöke, tiszasülyi Polnay Jenő, a Magyar Zsidó Hadi Archivum elnöke és dr. Patai József, a Mult és Jövő szerkesztője.

A MAGYAR ZSIDÓ HADI ARCHIVUM elnöksége ezúton is kéri a magyar zsidó katonák hozzátartozóit, hogy az adatokat, kitüntettekénél és elesettekénél fényképeket és részletesebb leírásokat, továbbá érdekesebb tábori leveleket és dokumentumokat minél előbb küldjék be. Az Archivum címe: Budapest, V., Falk Miksa-utca 20. De a küldeményeket a Mult és Jövő szerkesztősége is készséggel közvetíti.

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET november elején tartotta meg közgyűlését a pesti izr. hitközség székházában. A közgyűlés az elhunyt dr. Schnitzer Armín elnök helyére egyhangulag dr. Neumann Ede nagykanizsai fő-rabbít választotta, akinek érdemdús működését nemrég méltattuk e hasábkon.

A közgyűlés a magyar rabbikar méltóságának emelésére irányuló számos proposíciót, valamint a háborús viszonyok által aktuálissá vált kérdéseket tárgyalta. A magyar rabbik helyzetének emelését mindenestre legrövidebb úton annak az eszmének a megvalósításával lehetne elérni, amelyet a *Mult és Jövő* felvetett és éveken át propagált, hogy a rabbít be kell választani az előljáróságba, amivel szavának súlya, tekintélye egyszerre nagyot emelkednék és döntő befolyást tudna gyakorolni azokra az ügyekre, amelyek a felekezet méltósága szempontjából oly nagyfontosságúak.

A rabbiüléssel kapcsolatban délután munkatársunk, Guttmann Mihály dr. szemináriumi tanár magas színvonalú talmudtudományi előadást tartott.

NOSTRADAMUS SZÁRMAZÁSÁHOZ. A „Mult és Jövő” legutóbbi számában (414. o.), szól Paul Diamant rendkívül érdekes cikkében Nostradamus zsidó származásáról is. Méltán tett kérdőjelet azon életrajzi adat mellé, mely szerint a híres jós családja Isaschar törzséből származott volna. Teljesen kizárt dolog, hogy Nostradamusnak erről hiteles hagyománya lett volna. Azonban ő maga árulja el, honnan vette ezt az adatot. A „Mult és Jövő” cikke idézi egy művéből „Isaschar család férfiai tapasztaltak és az összes korszakokat képesek előrelátni és megismerni.” A bibliaismerők fogják tudni, hogy e szavak voltaképpen bibliai idézetet tartalmaznak. A Krónikák I. könyve 12. f. 33. verse mondja Isaschar fiairól: „És Isaschar fiai közül voltak, kik ismerték az idő megértését, tudva mit tesz Izrael.” A hagyományos irodalom többféleképpen magyarázza ezeket a kissé homályos szavakat (vonatkoztatva az Isaschar-beliek naptárt megállapító-, vagy egyéb írástudására; mások jog-, vagy történettudásra gondolnak), de soha nem értelmezték úgy, hogy a jövőbelátás képessége jutott volna nekik osztályrészül. Ez úgy látszik Nostradamus exegezise, ki éppen ezen bibliai mondat alapján terjesztette az ő ősi származásáról szóló legendát, minek célja természetesen csak az lehetett, hogy jóslásainak mennél nagyobb hitelt szerezzen. A középkorban nem volt az ilyen eljárás ritka. Csak Eldad hadáni hírhedt kalandor példájára kell utalni, ki Dán törzséből származtatta magát; Dávid Reubeni a 16. század álmessiasa pedig Ruben törzsét mondotta ősi családjának. Történeti hitele épp oly kevés van ezen állításoknak, mint a Nostradamusénak.

Dr. Klein Sámuel.

Megrendelhető már

a Mult és Jövő művészi
kivitelű eredeti bekötési
táblája az 1915.

évfolyamhoz

Ára portóval együtt 2 K 30 fillér

A díszkiadáshoz 3 K

A PROTESTANS IRODALMI TÁRSASÁG ELNÖKE A MULT ÉS JÖVŐRŐL. A Mult és Jövő mindjárt megindulásakor nemcsak a zsidóság körében, hanem azontúl is nagy feltűnést keltett. Államférfiak és egyházi tekintélyek elismeréssel halmozták el folyóiratunkat, amelyet könyvtáraik részére is beszereztek. Mint legújabb és legkompetensebb dokumentumot közöljük itt Zsilinszky Mihály v. b. t. t. volt államtitkárnak, a Protestáns Irodalmi Társaság nagynevű tudós elnökének szerkesztőnk-höz, dr. Patai Józsefhez intézett levelét, amelyben ő excellenciája egy kis epizód kapcsán a *Mult és Jövő*-ről mint pártjátartó művész és irodalmi becsű folyótratról emlékezik meg.

Budapest, 1915 nov. 17.

Nagyságos Uram!

Amily kellemes meglepetés volt reám nézve a „*Mult és Jövő*” zsidó irodalmi, művészeti, társadalmi és kritikai folyóiratnak a *Hornyánszky*-irodában való első látása, oly hálás szívvel fogadtam a Nagyságod részéről küldött két tartalmas füzetet is.

Minden hizelgés nélkül mondhatom, hogy ez a szép és tartalmas vállalat úgy szövegének bő tartalma, mint képeinek történelmi és művészeti kivitele által ritkítja párját az országban!

Remélem, hogy irodalmi becséhez méltó elterjedésének örvend az ország minden részében, mert igazán megérdemli a pártolást.

Bármennyire vagyok túlhalmozva, politikai és társadalmi, egyházi és irodalmi dolgokkal, mégis jól esik látnom egy oly irodalmi vállalatot, mely irodalmi és művészeti színvonalon áll.

Írántam tanúsított lekötelező figyelmeért fogadja hálás köszönetem mellett kiváló tiszteletemnek is őszinte kifejezését, mellyel vagyok kész szolgája

dr. Zsilinszky Mihály,

AZ IZR. SZÜNIDEI GYERMEKTELEP EGYESÜLET diszes közönség jelenlétében múlt hó végén tartotta rendes évi közgyűlését Breittner L. Zsigmondné, dr. Grauer Vilmos és dr. Fischer Gyula rabbi elnökök vezetése mellett. Napirend előtt dr. Fischer Gyula társelnök kegyelettel emlékezett meg az egyesület elhunyt tagjairól, majd beszámolt arról, hogy az egyesület a háború kezdetekor diós-jenői telepét hadikórház céljaira rendezte be, hol 80 üdülő katona részesül ápolásban. A közgyűlés örömmel jóváhagyta az igazgatóság ezen intézkedését. A közgyűlés az 1914. évről szóló jelentést, zárszámadást s az 1915. évre a költségvetést tudomásul vette és az igazgatóságnak a felmentvényt megadta. Számvizsgálóknak az 1915. évre alsóterényi Auer Róbert, maróthi Fürst Bertalan és Seifensieder József választottak meg. Majd a választásokra került a sor. Megválasztottak védnökké br. Kornfeld Zsigmondné és gavosdiai Sváb Sándorné szül. csetei Herzog Irén báróné; társelnökké Spitzer Edéné; tiszteletbeli elnökké dr. Venetianer Lajos újpesti főrabbi; tiszteletbeli tagokká: Agoston Lajos, dr. Blau Lajos rabbiképzőintézeti igazgató, Bródy Józsefné, báró Dirszty Béla, dr. Holtscher Szigfrid, Kleinmann Adolf, gárdonyi Neumann Frigyesné, Spitzer Ede, újpesti Wolfner Tivadarné; választmányi tagokká: Auspitz Pál, Berger Izidor, Reimann Gyuláné és ifj. Wolfner József. Dr. Adler Illés hangulatos szavakkal köszöni meg dr. Grauer Vilmos elnök fáradhatatlan munkásságát, aki katonai elfoglaltsága dacára időt talál arra, hogy agilitásával az egyesület ügyeit intézze. Köszönetet mond dr. Fischer Gyula rabbi önzetlen munkásságának, Breittner L. Zsigmondné társelnök, Blücher József igazgató és Galambos Jenő titkár működésének. Végül Hoffer Gyula, dr. Grossmann Zsigmond rabbi és Schön Ignác a közgyűlés nevében köszönetet mondtak az egyesület hölgybizottságának.

CSEPELI WEISZ MANFRÉD neve nálunk mást jelent mint Németországban Krupp vagy Ausztriában Skoda. A háború megnövelte, szinte emberfelettivé növelte annak az óriási organizációnak a jelentőségét és fontosságát, amelynek az élén áll, de a Weisz Manfréd portréjába alig vegyített új színeket és nevének csengésébe alig adott új hangokat. Weisz Manfréd neve nálunk humanizmust jelent és áldozatkészséget, emberszeretetet, az emberi szenvedések mélységes megértését. Sok, sok meleg vacsorát jelent éhező, fázó embereknek, fehér, ragyogóan tiszta ágyak sorát szegény szenvedő anyáknak. Az emberiség nemes kultúráját jelenti és a bőséges embernek áldott gesztusát, amellyel a szenvedők és nélkülözők felé hajlik.

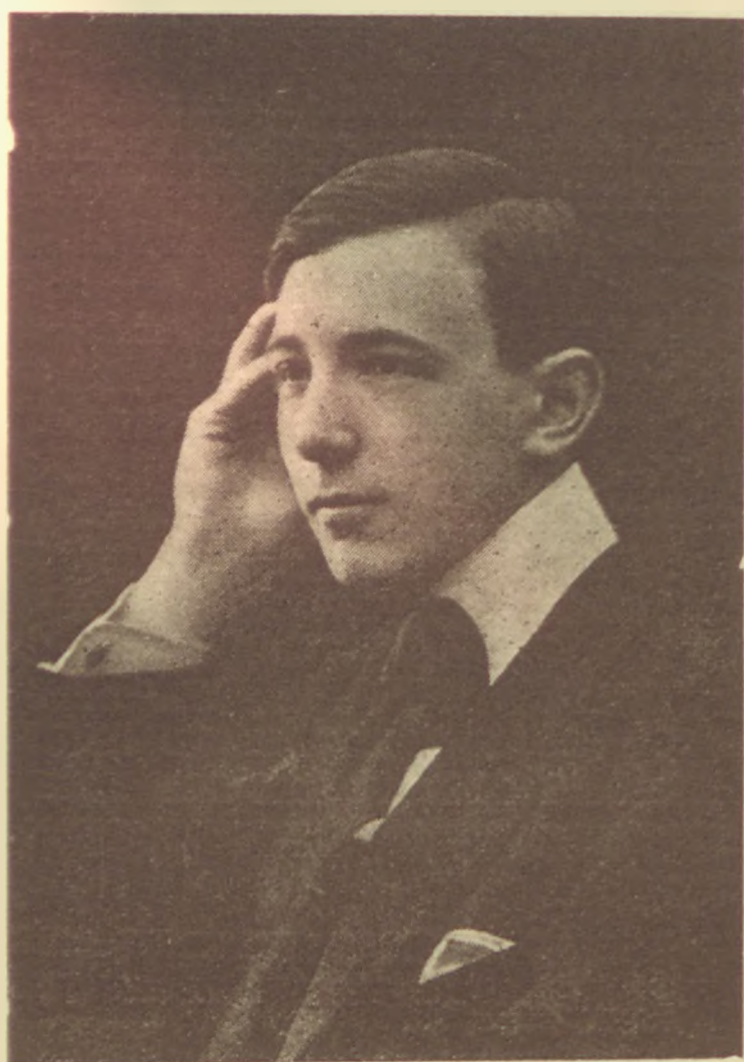
Persze az a ritka nagy kitüntetés, amelyhez most a királyi elismerés juttatja, a háborús munka hőséne szől — a hatalmas, a hadsereg lőszer- és élelmiszerszükségleteit oly mintaszerűen ellátó organizáció fejének. Amint ez a munka általános nemzeti jelentőségű, úgy Weisz Manfréd kulturális és humánus tevékenysége is általános nemzeti jelentőséggel bír. Mégis a zsidósághoz való tartozása is kifejezésre jut abban a külön érdeklődésben, melyet a zsidóság ügyének nagy elfoglaltsága közepette is szentel. Mikor pl. a legutóbb a Magyar Zsidó Hadi Archivum elnökségében való részvételre kértük fel, meleghangú levélben üdvözölte az új intézményt, melynek vezetésében készséggel vesz részt.

JÁSZAI MARI AZ OMIKE MENZÁNAK. A Nemzeti Színház nagy művésznője, Jászai Mari, Prager Ferencné útján megismerkedett az OMIKE nagyszabású humánus intézményével, a Menzával, amely iránt való lelkesedésének jeléül belépett a pártfogó tagok közé havi 20 korona járulékkal.



Jávör Bella „Judith” szerepében egy katonai kórháznak a sebesültek és rokkantak számára rendezett műkedvelői előadásán

AKÁNTORFIÚ KARRIERJE. Merson Miksának hívják és a székesfehérvári zsidó főkantornak a fia. Dalos, zenés ösök örökségét hozta magával finomidegzetű szervezetében, a szülői ház kisdud játékaik közt pedig elsajátította a zongorajáték technikáját majdnem tökéletes módon. Elemista diák volt, mikor a Székesfehérvárott székelő Erzsébet főhercegnő, Lichtenstein Alajos herceg fenséges neje, először értesült a csodafiúról és valóban fenséges gesztussal meghívja palotájába. A monda szerint ő maga segítette fel a szende apróságot a zongora mellé, elragadtatással hallgatta klasszikus melódiáit és attól fogva lelkes pártfogójául szegődött a kis zsidógyereknek! — Magas ajánlásával a



Merson Miksa

Ekkor közbejön egy sürgöny: Kistapolcsányból van keltezve, Augusztia főhercegnő küldi, kérvén a fiatal művészt, hogy néhány napot töltsön az ő családja körében. „Gyönyörűen telik az idő, nappal sétálok, este a fenséges asszonynak zongorázom, ki már többször kifejezte sajnálkozását, hogy az otthoni koncert miatt el kellennem. Reméli azonban, hogy utána ismét visszatérhetek ide” — írja a vendég kedves közvetlenséggel az édes apjának. Tapolcsány után Bécs következik, az udvar már élénken érdeklődik iránta — hol fog e karrier megállni? És a fiú még alig 19 éves.

November 13-án csakugyan megvolt a „hazai hangverseny” Székesfehérvárott; a „nemo propheta” szólását meghazudtoló teljes sikerrel. A vármegye ingyen bocsátotta rendelkezésére a zsidó kantornak díszes nagytermét, a város intelligenciája és előkelősége pedig megtöltötte és áhítattal, rajongással hódolt az ifjú zseninek, kit különös, nemesérzésű megtiszteltetéseként a nagy mestere is lekísért egész verérkarával: Szendy Árpád, a Zeneakadémia továbbképzőjének országoshírű tanára, aki tanítványának játékát többször kísérte. A zenei eseményről egyebek közt Herrmann László, a városi zeneiskola igazgatója, maga is neves művész, többek között ezt írja a „Székesfehérvár és Vidéke”-ben:

Érces akkordok, tiszta futamok, játszani trillák, hatalmas erő, leheletszerű pianók, a dallam finom érvényesítése, ideális precízitás, ütemérzék és átérzete a zenei gondolatnak — mindez karakterizálja az ő játékát.

A zene, amely a maga teljes értékében csak a lélek érzéséből fakadhat, csodálatosan leli meg az útját az ő lelkében, amely lélek még a boldog ifjú kornak szinte öntudatlan álmát álmodja. „Mintha Mozart lelke küldött volna kristálytishta álmot a harmónia szférájából!”

Dr. Fürst Aladár

TANULMÁNYÜTI ÖSZTÖNDÍJ. Az egyetemi professzorokból álló ösztöndíj-bizottság a 600 koronás Abeles-féle tanulmányüti ösztöndíjat, amelyre irodalmi működést kifejtő fiatal tudósok pályázhattak, egyhangúlag munkatársunknak, dr. Molnár Ernőnek ítélte oda. Molnár Ernőt, akinek tudományos munkái eddig dr. Morgenstern Ernő néven jelentek meg, olvasóink főleg mint modern lírájú poétát ismerik és aligha gondolják, hogy a lágyhangú, művészi csiszoltságú versek költője, a finom rajzok és elbeszélések írója, egyben középkori tudósok és teológusok héber munkáinak alapos kutatója és művelője. A tanulmányüti ösztöndíjat is ez irányú tanulmányainak a külföldön való kiegészítésére ítélte oda a bizottság a fiatal tudósoknak.

A „LYON LEA” KÍSÉRŐZENÉJE. Lyon Lea, Bródy Sándor regényes színműve, filmre került és konstatálhatjuk, hogy a filmen ejtett változtatásokkal a darab jobban kvadrál a zsidó felfogással, mint az eredeti mű. A filmhez zenei munkatársunk, Bokor Izsó adta a zsidó motívumú kísérőzenét. A film, mely nélkülözi a szó varázsát, a rendezés korlátlan lehetőségeivel kárpótol és a lendületesen pergő képekhez kellemesen simul a stílusos kísérőzene. S minthogy a Lyon Lea, a filmen, megteszi útját a külföldön is, mindenütt a cselekmény kísérő levegőjeként fognak megjelenni ezek a zsidó zenei motívumok, melyek a Mult és Jövő hasábjain láttak először napvilágot.

A NOBEL-DÍJ NYERTESE. Orvostudományi működéseért nyerte az ezidei Nobel-díjat dr. Bárány Róbert, bécsi egyetemi magántanár, aki most orosz fogoly. Rajta kívül eddigelé még 5 zsidó kapott Nobel-díjat: Michelson (Csikágó), Lippmann (Páris), Ehrlich (Frankfurt), Fried (Athén).

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG A HÁBORÚ MÁSODIK ÉVÉBEN. A november 11-én tartott választmányi gyűlésen bemutatták az előjáróság jelentését. A hitközség összesen 912,000 koronát jegyzett a hadikölcsönre s 50,000 koronát osztott ki háborús támogatásra. 3500 koronát küldött a hadsegélyző hivatalnak. A Wechselsmann-féle vakok intézetében s a siketnémák orsz. intézetében hadikórház van. Amellett részt vett lehetőség szerint minden hadisegélyezés iránti akcióban.

HALÁLOZÁSOK. Nagy részvétellel kísérték a pesti ortodox-temetőbe november 7-én Kluger Abrahám Benja-mint, Kluger Salamonnak a zsidó vallástudomány terén elsőrangú tekintélynek fiát. Az ismert-névű Kluger Salamon 50 éven át Brody-ban mint dajjan és darsan (hit-szónok) működött s meghalt 1869-ben. Brody akkor a tal-mudítudományközpontja volt. Ott éltek a galíciai felvilágosodás(haszkala) kiváló alakjai is. (Krochmal, Erter, Schorr.) Mindezek mellett kitűnt Kluger, ki vallástudományi téren csodálatosan termékeny irodalmi tevékenységet fejtett ki. Néhány munkája kultúrtörténeti fontosságú. Ilyen a kora-



Kluger Abrahám Benjamin

beli híres tudósokról (Szofer Mózes, Marguliesz Efraim, Teomim Mordechai) írt nekrológjai. Hogy milyen nagy tekintélynek örvendett az egész zsidóságban, mutatja, hogy vagy 8000 — mindenünnen hozzáérkezett kérdésekre adott — szakvélemény maradt tőle kéziratban, amelyek között sok a történeti értékű. Atyja szellemében élt fia Ábrahám Benjámín, aki Brodyban lakott a háború kitöréséig. Teljesen a tudománynak szentelhette magát. Meleg érzésű zsidó szívről tanuságot tett, amikor 1882-ben a májusi rendeletük következtében az oroszországi kiűzöttek egy része Brodyba került. Ő állott a segítő akció élén és sok jót tett az orosz barbárság áldozataival. Egyebiránt jámbor elvonultságban töltötte napjait, apja munkáinak egy részét kiadva. A háború első hetében menekülni volt kénytelen Brody városából. Gazdag könyvtárából csak egy könyvet vitt magával — a zsoldárok könyvét. Bécsben volt, majd Budapestre jött, ahol feleségével együtt, ki halálban megelőzte, szeretetteljes gondozásban volt része, unokája, Lindenbaum Dávidné házában. 76 éves lett. A régi zsidó értékek egy kiváló képviselője dőlt sírba vele.

Wechsler Adolf nagykereskedő hosszas és súlyos betegség után kiszenvedett. Egyike volt Nagyvárad legtekintélyesebb kereskedőinek, aki mint a nagyváradai neolog izr. hitközség elnöke, a hitközség ügyeiben is nagy tevékenységet fejtett ki. Ezren és ezren kísérték utolsó útjára.

Engel Pál festőművész, aki mint egyéves önkéntes teljesített szolgálatot, a Kárpátokban szerzett sérüléseibe 23 éves korában belehalt. A nagytehetségű fiatal művész munkáinak méltatására még visszatérünk.

Braun Emánuel, a gyöngyösi chevra-kadisa gondnoka, élete 81-ik évében hosszú szenvedés után elhunyt. 40 éven át végezte nemes munkáját szeretettel és buzgalommal. Nagy részvételt kísérték utolsó útjára.

FARKAS ALBERT. Valamikor, vagy 50 évvel ezelőtt ünnepelt poéta volt, a magyar zsidó poéták közül a legtöbb reményre jogosított, versei megjelentek az akkori vezető lapokban, darabját előadták a Nemzeti Színházban — és meghalt csendes visszavonultságban, a világ zajától, irodalmi harcoktól és ambícióktól távol. Jámbor, istenfélő zsidók kísérték utolsó útjára, amelyet már nem mint az irodalom halottja, hanem mint az Úrnak elköltözött jámbor szolgálója tett meg. De fiatal korának irodalmi munkássága megérdemli, hogy életére, nevére és műveire még visszatérjünk.

AZ AMERIKAI ZSIDÓ MUNKÁSOK ösztönzésére Amerikának szociálista pártja elhatározta, hogy felszólítja New-York városának szociálista képviselőjét, London Meiert, hogy a decemberben összeülő kongresszusra több javaslatot terjesszen elő a zsidóság ügyének rendezése érdekében. A javaslatok célja, hogy az összes országok szociálista pártja közösen internacionális mozgalmat kezdjenek, hogy a zsidókat a teljes egyenjoguságukhoz segítsék olyan országokban, ahol eddig szabadságuktól meg vannak fosztva.

ELJEGYZÉS. Dr. Guttmann Simon rabbi, pesti vallás-tanár, eljegyezte Rosenfeld Flórikát, a bajai hitközség jeles rabbihelyettesének, Rosenfeld Henriknek leányát.

Dr. Grünwald Illés csáktornyai főrabbi eljegyezte Strausz Sándor helybeli tekintélyes kereskedő leányát, Rikicát.

ALAPÍTÁSI ÉV

1862

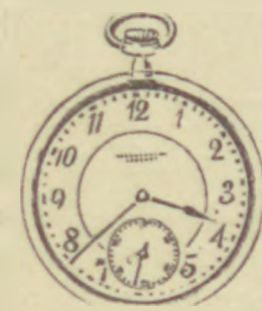
• CHRONOGRAFH •
• REPETITION ÉS •
ZSEBÉBRESZTŐK



CUENDEZ CONSTANT

Svájc és Németország zseb-, inga- és
díszóragyárainak lerakata.

BUDAPEST, IV., KISGYÓ-TÉR 5



KARCSATÓRÁK, GYŰRŰ-
ÓRÁK JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓÓRÁK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

Elkán Gyula

szűcs

szőrménagyárúháza

kizárólag

VII., Károly-Körút 19.



Legújabb modellek

! Divatlapot
bérmentve
küld !

Új KÖNYVEK

ROVATVEZETŐ: DR. MOLNÁR ERNŐ

HERMANN STRUCK: IN RUSSISCH-POLEN. EIN KRIEGSTAGEBUCH. 23 litográfiát gyűjtött össze ilyen címen munkatársunk, a kiváló berlini grafikus. Ezek a rajzok mind a meghódított területen készültek azon a földön, amely annyi érdekest nyújt a zsidó témák kedvelőjének. És tényleg Struck néhány tájképén és a Mackensen generális arcképén kívül csupa zsidó típust gyűjtött össze ebben a kis kötetben, amelyből összesen 300 példányt nyomtak. Az artistikusan kiállított könyvre még vissza fogunk térni, most még csak a művész kedves, előljáró néhány sorát akarjuk magyarra fordítani:

„Szerény vázlatok ezek, röptében elfogott benyomások, amelyeken nem igen csiszoltam. Nem voltak arra szánva, hogy büszkén könyvben pompázzanak, de Julius Bard úr lelkesedése megővta őket a szerteszállástól és egyesítette őket e szerény köntösben“.

DR. FÖLDES ARTUR: HÁBORÚS IRÁSOK. Földes dr.-nak ezt a háborús könyvét épp úgy mint az előzőt, a Politikát az igazi publicistai látás és a bőséges írói készség jellemzi. Különös érdekességet ad ezeknek a komoly írásoknak, hogy szerzőjük éppen most aratott nagy sikert Bécsben egy színdarabjával, amelyet nemsokára remélhetőleg magyar színpadon fogunk üdvözölhetni. Földes dr. egy másik kis darabját, a Péntek estét, amely először a Mult és Jövőben jelent meg, nemsokára filmen teszi meg országos körútját.

PAJZS ELEMÉR: CIRKUSZ. Ilyen címen jelentek meg a tehetséges fiatal író újabb novellái, amelyeknek bővebb ismertetése lapunk keretén kívül esik. De készséggel regisztráljuk, hogy Pajzs Elemér kötetében sok érdekes új színt találunk és ha az író túlesik a Sturm és Drang korszakján, úgy sok értékest várhatunk még tőle.

EREZ IZRAEL: WOLFFSOHNS GEDENKNUMMER. A világháború első hónapjaiban, egy esztendővel ezelőtt, hűnytá le örökre szemeit Wolffsohn Dávid és halálának évfordulója alkalmából a „zsidó nemzeti alap“ orgánuma emlékfüzetet adott ki. A Palesztina-mozgalom mai vezető férfiai jellemzik benne meleg szívvel Wolffsohn egyéniségét, ki Herzl után hat esztendőn át (1905–1911) állott a mozgalom élén és kiben Nordau „a cionizmus Józsuájá“-t látja. A Wolffsohn-essay-k után a nemzeti alap háborús évi palesztinai és Palesztinán kívüli működését vázolja a füzet, mely egyébként Hollandia békés földjén, Hága városában jelent meg.

JÜDISCHER NATIONAL-KALENDER 5676. Wien 1915. Otto Abeles és Bató Lajos szerkesztésében egy „zsidó nemzeti naptár“ első kötete jelent meg Bécsben. A naptár egyes cikkei belekapcsolódnak a háború eseményeibe, a háború-okozta új zsidó viszonylatokba, a többiek pedig híven reprezentálják a cionizmus ismert ideológiáját. Meleg cikk méltatja az 1914. októberében elhunyt Wolffsohn Dávidot; a zsidó poézist elsősorban Hugo Zuckermann képviseli, a zsidó novella azonban majdnem teljesen hiányzik. A naptár, melyet az előszó mintegy Herzl szellemének ajánl, igen csinos kiállítású címlapját Lilien ismert Józsuá-portréja díszíti.

TEPLOMI BESZÉDEK. Deutsch A. Dávid főrabbi kiadta két füzetben háborús beszédeit, amelyeket a tolnatamási és simontornyai templomokban tartott. A beszédek közül emelkedett tónust és mély áhítatos érzés árad. A csinos kiállítású füzetek megrendelhetők Schwarz I. könyvkereskedőnél, Budapesten.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

D. P. BERLIN. A legutóbbi számunkban közölt zsidó portrék, az 1–10., 39. és 54. számúak kivételével, mind Paul Diamant gyűjteményéből valók. A bemutatott anyag azonban csak része a nagyértékű gyűjteménynek, amelyre alkalomadtán még visszatérünk. — Israel Rosheim sajtóhiba. Helyesen: Josel Rosheim.

D. F. Patai József „Jeromos“-át Kohut Adolf, az ismert berlini író fordítja le németre.

B. H.-NÉ BARÁTOS. A beküldött lapokért hálás köszönet. Hogy a Lodzer Tagblatt átvette a Mult és Jövőből az egész cikket, minket is meglepett. De legalább megnevezi a forrást, amit nem mindig tesznek meg a külföldi lapok. Ezt a cikket különben egész terjedelmében átvette reánk való hivatkozással a bécsi Österreichische Wochenschrift és sok más külföldi lap is.

M. H. A. Ber'iner Tagblatt hivatkozik is a Mult és Jövőre, amelynek múzeumi számát külön ismertette.

Nőkézimunkák
és hozzávalóanyagok legjobb minőségben
Bérczi D. Sándor
Dessowfjy-utca 5 BUDAPEST saját-áruház.
2400 SZINES RAJZOT TARTALMAZÓ
ARJEGYZEK VIDEKRE INGYEN



Pénzét visszafizetem. 11
tyukszem, szemölcs, borkeményedéseit
„Ria balzsam“ 3 nap 1 gyökereztől ki nem irtja. Ezeket menő háló- és köszönőiratok. Ár 1 kor. 3. ártaly 2 1/2 korona
Ria-művek Kassa, I.
Postafiók 12/1

COGNAC
KEGLEVICH
GRÓF KEGLEVICH ISTVÁN UTÓDAI BUDAFOK

BELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ: DR. PATAI JÓZSEF.

Az Omike művészeti pártfogó tagja,
illetőleg a Műt és Jövő minden
előfizetője, díjtalanul kapja az Omike-
nak 1916 elején megjelenő gyönyörű
háborús albumát, amelynek munka-
terve a legújabb magyar irók és mű-
vészek által készített.

Neumayer Fülöp

Budapest, V. Ker., Deák Ferenc-tér
1. szám (Erzsébet-tér sarok).

Telefonszám: 11—21.

Perzsa- és Smyrna-szőnyegek. Hazai gyárt-
mányok és importáltak. Asztalterítők és
asztalterítők, függönyök és szőnyegek, továbbá
kártyák és kártyagyártókellékek gyári raktára.
Kívánatra mintát bérmentve küldök.

KLISÉK

Sokszorosító
Ipar R. T. K.
Budapest
Kisfaludy u. 2. Tel. 101. 2. 85.

Árnyék- és fényképek másolása. Phototypia.
Helyszíni- és kőnyomtatás. Képeslapok készítése.
Zsugorított és fényképek másolása. Vízfestés és chromo.
Litográfia. Művészi fényképek készítése.

KLISÉK

Hirdetéseket felvesz a Jüdi-
hivatal, Bpest.
VI. Ker., Podmaniczky-u. 6. Tel. 146-92.

E. M. LILIEN RÉZKARCAI

120 K
80 K



Megrendelhető a Műt és Jövő
Kiadóhivatala útján is.
Budapest, VI., Podmaniczky u. 6.

ZSIDÓ KATONÁK TÁBORI LEVELEI

64 levél a zsidókat katonák-magyar
és német katonák zsidó katonákkal

200 oldalas könyv díszes
kartonkötésben

Ára 3 korona 40 fillér

Megrendelhető minden könyvkeres-
kedés útján, vagy

a Jüdischer Verlagnál

Berlin, Sächsische-Strasse 8.

MODERN
LEVEL-
PAPÍR-
HIDONSÁ-
GOK.
DAPÍR-
ARUK

P

M

PAPER MÓP

PAPIRÁRUMÁZA

BUDAPEST
FOKÜZLET
VÁCIKÖRÜTÖ
TEL.: 46-37
FÜKÜZLET
VÁCIKÖRÜTÖ
TEL.: 46-73
KISSTADIA
REKONSTRUKCIÓ
SZÁLLÁS



VISÓ MÁRKNE

HÖLGYFODRÁSZ, PARÓKAKÉSZÍTŐ ÉS
HAJKERESKEDŐ, BUDAPEST, IV., ANKER-
KÖZ 23. (ANKER-PALOTA). — FÜKÜZLET:
KIRÁLY-UTCA 1. (ORCZY-FÉLE HÁZBAN).

Nagy raktár kész hajfonatok,
(copfok), parókák (transformá-
ciók) és minden a szakmába vágó
munkákban.

Elvállal mindennemű hajmunkát (kihullott hajból is)
a legjutányosabb árak mellett. :: Vidéki megren-
delésnél egy zárt levélben egy kis hajminta be-
küldése elegendő.

KELETI J. BUDAPEST

csász. és kir. szabad sérvkötők orvossebészeti mű-
szer és betegápoláshoz szükséges eszközök gyára

Alapítva 1878-ban.

Főraktár: IV. kerület, Koronaherceg-utca 17. sz.
Gyár: IV. kerület, Koronaherceg-utca 14. szám

Telefonszám: 13-76.

Orvosi sebészeti műszer, kúttör, testegyensúly gépek,
műlábak, műkezek, cs. és kir. szabadalmazott sérvkötők,
betegápolási és kozmetikai eszközök, utazási cikkek, min-
denféle gumimárók, légpárnák, melegítő thermophorok
raktára. Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve.



Kohn Arnold

Telefon 18-76

SIRKÓRAKTÁRA SIREMLÉKEK

Telefon 18-76

minden ár és kivitelben,
áthelyezések exhumálásoknál
javítási munkák a temetőben
Szombaton és ünnepnap zárva
Budapest, VII., Károly-körút 15



MARX ÉS MÉREI

tudományos műszerek gyára. • Fizikai, kémiai, természetrajzi
műszerek. • Röntgen-Készülékek. • Tudományos műszerek.

Budapest, VI., Balczu-utca 7. szám. Telefon 21-06

Perzsaszőnyegek

alkalmi vételék

Sternbergnél, Dob-u. 24.

JAKOBI G. LAJOS

ANGOL ŐRISZABÓ, BUDAPEST, PODMA-
NICZKY-UTCA 6. :: TELEFON 153-94.

Úri ruhákat készít mérték után legfinomabb angol-
és skót szövetekből. Állandóan nagy választék
a legdivatosabb kelmékből. :: Szolid árak.